

II. DÜNYA SAVAŞI SIRASINDA TÜRKİYE'NİN YUNANİSTAN'A KURTULUŞ VE DURLUPINAR VAPURLARI İLE GÖNDERDİĞİ İNSANİ YARDIMLAR

**Turkey's Humanitarian Aid, Sent via Kurtuluş and Dumlupınar Steamers, to
Greece During World War II**

Hüseyin KALEMLİ *
Ufuk ERDEM **

ÖZ

II. Dünya Savaşı sırasında Almanya ve İtalya tarafından işgal edilen Yunanistan'da büyük bir açlık ve sefalet ortaya çıktı. Savaşın yarattığı ortam nedeniyle gıda maddelerine olan talep artarken üretim ve ithalat ise azaldı. Bu durum Yunanistan'da kıtlığa sebep oldu. Yüz binlerce insanın açlık ve salgın hastalıklardan öldüğü bu dönem de Yunanistan'a dostluk elini uzatan ülke Türkiye oldu. Yunanistan'daki kıtlık probleminin aşılması için Türkiye'den gönderilen gıda maddeleri halkın beslenmesi ve hayatta kalması noktasında önemli katkı sağladı. Türkiye'den Yunanistan'a fasulye, nohut, zeytin, balık, incir, yumurta gibi çeşitli gıda maddeleri gönderiliyordu.

Türkiye'den Yunanistan'a gönderilen yardımların sembolü Kurtuluş Vapuru oldu. Kurtuluş Vapuru Yunanistan'a sadece gıda maddesi değil aynı zaman da umut taşıyordu. Kurtuluş Vapuru altıncı seferi için Yunanistan'a giderken yoğun fırtınada battı. Bu durum Türkiye'nin Yunanistan'a gönderdiği yardımları durdurmasına sebep olmadı. Türkiye hemen Dumlupınar Vapuru'nu kiralayarak Yunanistan'a yaptığı yardımları kaldığı yerden devam ettirdi.

Bu dönemde Türkiye'nin gönderdiği yar-

ABSTRACT

A great hunger and misery turned out in Greece which was occupied by Germany and Italy during World War II. While the demand for food increased, the imports declined because of the conditions created by the war. This situation led to famine in Greece.

During this period in which people died of hunger and epidemic diseases, Turkey helped Greece. In order to overcome the famine in Greece, the food sent from Turkey made a significant contribution to people's survival in Greece. Various food items such as eggs, beans, chickpeas, olives, fish, figs were sent to Greece from Turkey.

The symbol of the aids sent to Greece from Turkey was Kurtuluş Steamer. She carried not only food to Greece but also hope. Kurtuluş Steamer sank in her sixth voyage to Greece in a strong storm. This situation didn't stop the aids from Turkey to Greece. Turkey, immediately rented Dumlupınar Steamer to continue sending the aids.

In this period, any ethnic group was not discriminated for the aids sent by Turkey. Meanwhile, besides the Greeks, different amounts of aid sent to other ethnic groups, such as British, Yugoslav, Armenian etc. Given the aids to Greece, it is seen that many diffe-

* Nevşehir Üniversitesi Rektörlüğü, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi, hkalemlı@hotmail.com

** Ardahan Üniversitesi, İnsani Bilimler ve Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, ufukerdem25@hotmail.com

dımlarda herhangi bir etnik grup diğerinden ayrılmadı. Bu sırada Yunanlılarla birlikte, İngiliz, Yugoslav, Ermeni ve başka etnik gruplara değişik miktarlarda yardımlar gönderildi. Gönderilen yardımlar göz önüne alındığında farklı meslek gruplarının da Yunanistan'daki meslektaşlarına değişik miktarlarda yardımda buldukları görülmektedir.

Anahtar sözcükler: II. Dünya Savaşı, İnsani Yardım, Yunanistan, Türkiye, Kurtuluş Vapur-u, Dumlupınar Vapuru.

rent professional groups sent various amount of aids to their colleagues in Greece.

Key words: World War II, Humanitrain Aid, Greece, Turkey, Kurtulus Steamer, Dumlupınar Steamer.

Giriş

1 Eylül 1939 sabahı Alman ordularının Polonya'yı işgale başlaması¹ II. Dünya savaşını başlatan olay oldu. 3 Eylül 1939'da da İngiltere ve Fransa, Almanya'ya savaş ilan ettiler.² Bu tarihten sonra savaş hızlı bir şekilde çok geniş bir coğrafyaya yayıldı.

İtalya'nın Nisan 1939'da Arnavutluk'u işgal etmesi, Avrupa'da ortaya çıkan buhranın Balkanlara da yayılmasına sebep oldu. Bu ortamda savaşa girmek istemeyen Yunanistan Başbakanı Metexas, askeri güçlerini takviye etti ve Balkanlar'daki karışık durumu yatıştırmak için de elinden gelen çabayı gösterdi. Hatta 15 Ağustos 1940'ta bir İtalyan denizaltısı Tinos Limanı'nda bir Yunan kruvazörünü batırdığında, Metexas İtalya'yı suçlamaktan kaçındı.³

İtalya, 28 Ekim 1940'da Yunan hükümetine verdiği ultimatonda, Korfu ve Girit Adaları ile Epir ve Pire Limanlarının kendisine verilmesini istedi. Yunanistan bu istekleri reddedince, Arnavutluk'ta toplanan İtalyan kuvvetleri Yunan sınırlarından içeri girmeye başladı. Fakat Arnavutluk'ta yüz bin asker toplayan İtalya için Yunan savaşı tam bir başarısızlık oldu. İtalyan kuvvetlerinin ilerleyişi Yunanistan'ın karşı koymasıyla 2 Kasım'da durdu. Yunan kuvvetleri 10 Kasım'da seferberliğini tamamlayınca karşı taarruza geçerek Kasım sonlarına doğru Arnavutluk'a girdi. 1941 Mart'ında İtalyan birlikleri Yunanlılara karşı tekrar taarruza geçtilerse de başarılı olamadılar.⁴

¹ Fahir Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1980)*, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara, 1993, s. 361.

² İsmail Soysal, *Türkiye'nin Siyasal Andlaşmaları I. Cilt (1920-1945)*, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2000, s. 676.

³ Konstantin Çukalas, *Yunanistan Dosyası*, çev. Şeyla, Ant Yayınları, İstanbul 1970, s. 63.

⁴ Fahir Armaoğlu, *a.g.e.*, s. 370-371.

İtalya'nın başarısızlığı karşısında Hitler müttefikinin yenilgisini önlemek için Güneydoğu Avrupa'ya saldırılması emrini verdi.⁵ 6 Nisan 1941'de Yugoslavya'nın çökmesinin ardından, Almanlar Bulgar müttefiklerinin de yardımıyla Bulgar sınırını aşarak Yunanistan'a karşı saldırıya geçti. Az sayıda İngiliz ve Britanya müfrezesinin yardım ettiği Yunan ordusu, Wehrmacht* karşısında başarılı olmadı. 23 Nisan'da General Çolakoğlu ateşkesi kabul etti, 27 Nisan'da Wehrmacht Atina'ya girdi.⁶

Balkan Seferi de denilen savaşta⁷ Girit'in Mayıs 1941'de düşmesiyle, Yunanistan topraklarının tamamı Mihver güçlerinin işgali altına girdi. İtalya, Yunan adalarını, Bulgaristan, Doğu Makedonya ve Trakya'yı resmen kendisine bağladığını ilan etti. Yunanistan'ın geriye kalan toprakları ise Almanya, İtalya ve Bulgaristan tarafından işgal edildi.⁸

Savaş sırasında ciddi sıkıntı yaşayan ülkelerden biri de Türkiye'dir.⁹ İtalya'nın 7 Nisan 1939'da Arnavutluk'u işgal etme çabaları, Türkiye tarafından İtalya'nın yayılma planlarını bizzat kendisine karşı uygulamaya koyduğu şeklinde değerlendirildi. Arnavutluk'un işgalinin Çekoslovakya'nın işgalinden sonra olması da, bu konuda bir Alman-İtalyan işbirliği olduğu yolundaki kuşku ve endişeleri daha da güçlendirdi.

Bu durumda Türkiye'nin karşısında iki seçenek bulunmaktaydı. Ya o döneme kadar izlemiş olduğu tarafsızlık politikasını sürdürerek yakın tehlikeyi tek başına karşılayacaktı ya da Mihver Devletlerine karşı olan devletler grubuna katılacaktı. Türkiye bu durumda 1930'lu yıllardan itibaren yakın ilişkiler kurmaya başladığı Batılı devletlerle izlenen dış politikanın da doğal bir sonucu olarak ve olayların zorlaması ile Mihver Devletlerine karşı işbirliği yoluna gitti.¹⁰

Türkiye ve Yunanistan Avrupa'daki gelişmelere karşı İngiltere ve Fransa yanlısı bir politika takip ediyorlardı. Yunanistan'ın İngiltere ve Fransa'nın tek yanlı garantisine sahip olmasından sonra, Türkiye ile İngiltere arasında Doğu

⁵ Henrik Eberle-Matthias Uhl, *Hitler Kitabı*, çev. Mustafa Tüzel, NTV Yayınları, İstanbul, 2009, s.81.

* 1935 yılında Alman hava, deniz ve kara kuvvetlerinin tümüne verilen ad.

⁶ Çukalas, *a.g.e.*, s. 64.

⁷ Henrik Eberle-Matthias Uhl, *a.g.e.*, s.81.

⁸ Violetta Hionidou, *Famine and Death in Occupied Greece 1941-1944*, Cambridge University Press, Newyork, 2006, s. 13; Çukalas, *a.g.e.*, s. 65.

⁹ Ulvi Keser, "İkinci Dünya Savaşı Sürecinde Yunanistan, Türkiye'de Mülteciler, Askeri İhlaller ve Esirler Sorunu", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 3 / Sayı: 11, s. 381.

¹⁰ Cemil Koçak, *Türkiye'de Milli Şef Dönemi (1938-1945)*, Cilt: 1, İletişim Yayınları, İstanbul 2007, s. 242-243.

Akdeniz’de gerçekleşecek herhangi bir saldırıya karşı 12 Mayıs 1939’da bir deklarasyon yayımlandı.¹¹ 23 Haziran 1939’da Türkiye ile Fransa arasında ortak deklarasyon yayımlandı.¹² 19 Ekim 1939 tarihinde ise Türk-İngiliz-Fransız Üçlü İttifak Antlaşması imzalandı.¹³

Türkiye ve Yunanistan’ın takip etmeye çalıştıkları ortak politikaya rağmen iki ülkeyi savaşa sokmak isteyen Mihver Devletleri olumsuz propaganda faaliyetlerine giriştiler. Bu hususta İtalyan Popolo di Roma Gazetesi, Alman İstihbarat Bürosu’na dayanarak verdiği asılsız haberde Türk hükümetinin Doğu Ege Adalarına asker çıkarmak için Yunanistan’dan izin istediğini yazmaktaydı.¹⁴ Yine aynı günlerde basında çıkan asılsız haberlerde: “Türkiye Yunan adalarını alacak, Yunanistan’a taarruz edecek” gibi yazılar yer almaktaydı.¹⁵

Müttefik devletlerin Türkiye’yi savaşa sokmak için mevcut her imkânı kullanmalarına rağmen¹⁶ Türkiye savaş dışı kalmayı esas alan bir dış politika izledi. Savaşa fiilen katılmamakla beraber savaşın sonlarında Mihver Devletlerine savaş ilan ederek, savaşı galip devletler safında bitirdi.¹⁷

Savaş sırasında Yunanistan’ın Mihver Devletler tarafından işgal edilmesinin ardından ülkede durum kısa zamanda çok kötüleşti. Yunan ekonomisinin işleyip işlemediği işgal güçlerini ilgilendirmiyordu. Yunanistan işgal masrafı olarak yüklü miktarda para ödemek zorunda kaldığı gibi işgalci güçler ülkenin bütün gelir kaynaklarına el koyup, özel işgal banknotları bastırdılar. Bu durum ülkede para sisteminin kısa sürede çökmesine sebep oldu. Uluslararası ticaretin de tamamen durdurulmuş olması yiyecek maddeleri ithal eden Yunanistan için trajik sonuçlar doğurdu. Yunanistan’da bir hafta içerisinde karaborsa ortaya çıktığı gibi şehirlerde de yiyecek sıkıntısı başladı. Bu sıkıntı 1941 yılı sonunda kıtlık derecesine varan açlık halini aldı.¹⁸

¹¹ Selim Deringil, *Denge Oyunu İkinci Dünya Savaşı’nda Türkiye’nin Dış Politikası*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2009, s. 72-73.

¹² Cem Sar, Mehmet Gönübol, Ahmet Şükrü Esmer, *Olaylarla Türk Dış Politikası (1919-1990)*, Siyasal Kitabevi, Ankara, 1993, s. 139.

¹³ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 6, İçtima: 1, 3. İnikat, Cilt: 6, (8.11.1939). s. 1; Antlaşma maddeleri için bkz: Soysal ,*a.g.e.*, s. 608-617; Cemil Koçak, *a.g.e.*, s. 271.

¹⁴ *Akşam*, 3 Haziran 1940.

¹⁵ *Akşam*, 5 Haziran 1940.

¹⁶ Deringil, *a.g.e.*, s. 127-129.

¹⁷ Rifat Uçarol, *Siyasi Tarih*, Harp Akademileri Basımevi, İstanbul, 1985, s. 526.

¹⁸ Konstantin Çukalas, *a.g.e.*, s. 65.

1. Yunanistan'da Büyük Kıtlık ve Ölümler

Kırsal bir yapıya sahip olan Yunanistan'da ekonomik açıdan nüfusun % 60'ından fazlası tarımsal mesleklerde çalışmakta ve bu meslek grupları ulusal gelirin % 35 ini karşılamaktaydı. Bunun yanı sıra ülkede yaşamın devamlılığı için yoğun bir şekilde yiyecek ithali gerekiyordu.¹⁹ Savaş öncesi dönemde her zaman buğday ve hayvan ithal eden Yunanistan patates ve şeker pancarı gibi ürünlerin üretiminde de iyi bir üretici değildi. Bu yönden bakıldığında tarımsal üretim açısından kendisini doyurabilecek bir ülke değildi. Zeytin, zeytinyağı, kuru üzüm ve yulaf üretmekte yeterliyken, ana gıda maddeleri açısından ithalat yapmak zorundaydı.²⁰ Savaş öncesinde ortalama değerlere baktığımızda Yunanistan, Avustralya, Kanada ve ABD'den yılda 500 bin ton civarında tahıl ve yiyecek maddeleri ithal etmekteydi.²¹

Savaş esnasında, 1940-1941 döneminden başlayarak tarımsal üretimde büyük bir düşüş gerçekleştiği gibi²² Mihver güçleri işgal sonrası Yunanistan'a yapılan tüm gıda satışı da durdurdular. 1941 yılı hasat mevsimin kötü geçmesi de durumu daha fazla kötüleştirdi.²³ Aynı yıl birçok ürünün hasadı savaş öncesi döneme oranla % 15 ile % 30 arasında düşüş gösterdi.²⁴ Genel olarak bakıldığında da II. Dünya Savaşı yıllarında Yunanistan'da ki tarımsal üretim, savaşın getirdiği olumsuzluklar nedeniyle savaş öncesi üretim düzeyine oranla % 70 civarında geriledi.²⁵

İşgal orduları, Yunanistan'a girer girmez ülkenin erzak ve silo depolarını boşalttılar, hatta bu işte o kadar ileri gittiler ki hastanelerin ve insani yardım kuruluşlarının dahi gıda maddelerine el koymaktan çekinmediler. İşgalin ilk aylarında Almanlar ve İtalyanlar çok miktarda zeytinyağını ülkelerine gönderirken, Alman işgal güçleri patates ve buğday stoklarına el koyup Almanya'ya gönderdi-

¹⁹ Violetta Hionidou, *a.g.e.*, s. 11.

²⁰ Elçin Macar, *İşte Geliyor Kurtuluş Türkiye'nin II. Dünya Savaşı'nda Yunanistan'a Yaptığı Yardımları (1940-1942)*, İzmir Ticaret Odası Kültür Sanat ve Tarih Yayınları, İzmir, 2009, s.32-33.

²¹ Procopis Papastratis, *British Policy Towards Greece During the Second World War 1941-1944*, Cambridge University Press, 2008, s. 114.

²² Ulvi Keser, *Yunanistan'ın Büyük Açlık Dönemi ve Türkiye*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2008, s.136.

²³ Procopis Papastratis, *a.g.e.*, s. 14.

²⁴ Mark Mazower, *Inside Hitler's Greece the Experience of Occupation 1941-1944*, Yale University Press, New Haven 1995, s. 26.

²⁵ Serdar Sarısr, "II. Dünya Savaşı Yıllarında Anadolu Sahillerine Sığınan Yunanlı Sivil Mülteciler", Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türkiyat Araştırmaları Dergisi, S. 27, Nisan 2010, s. 507.

ler. Askeri birlikler de ihtiyaçlarını karşılamak için buldukları bölgelerdeki hayvanları kestiler.²⁶

Almanların Yunanistan'dan gıda maddelerini toplayarak götürmeleri halkın ifadelerine de yansımıştır. Hayatta kalanların ifadelerine göre; işgalin ilk ayı içinde Almanlar mevcut tüm stoklardaki zeytinyağı, zeytin, incir, tütün, pamuk, deri ve yük hayvanlarının büyük çoğunluğuna ya el koymuşlar ya da ucuz fiyatlarla satın almışlardır. İşgal makamları halkın elindeki malzemelerin taşınmasını etkili bir şekilde önleyip, bütün taşımacılığa ve yakıta da el koymuşlardır. Zaman zaman bazı değişiklikler göstermekle birlikte işgalin ilk döneminde balıkçılık kesinlikle yasaklanmıştır. Ülke içerisinde nüfus ve gıda dolaşımı yasaklanmıştır. Nüfus ve gıda dolaşımı yasak olduğundan 1941 yılında elde edilen hasat en çok ihtiyacı olan bölgelere gönderilememiştir. Bu şekilde iç piyasada mal naklini kontrol altına almışlardır.²⁷

Almanların Yunanistan'ı işgal ettiklerinde yaptıklarını 1941'de kontrolü ele alan İtalyanlar da tekrarladılar. İtalyan XI. Ordu kayıtlarına göre Temmuz-Kasım 1941 arası el konulan gıda maddeleri miktarı; 87 ton peynir, 308 ton zeytin küspesi, 1.153 ton şarap, 40 bin ton kuş üzümü (1940 üretimi) idi.²⁸

Yunanistan'da kıtlığın ortaya çıkmasında Alman askerlerinin daha ilk günlerden başlayarak un, peynir, ekmek, et gibi yiyecek maddelerine el koymalarının etkisi olduğu gibi Almanların savaş endüstrisinin ham madde ihtiyacını karşılamak için yenik devletlerin ham madde kaynaklarına yönelmelerinin etkisi de vardı. Bu durum Yunanistan'da gıda stoklarının tükenmesine yol açtığı gibi ham madde kaynaklarının tükenmesine de sebep oldu. Almanlar sadece askeri ihtiyaçlarını karşılamakla kalmayıp Yunanistan'da çıkarılan her türlü madeni ülke dışına çıkarmaya başladılar. Bunun sonucunda ülkede büyük bir işsizlik ortaya çıktığı gibi sanayi üretiminde de ciddi düşüşler meydana geldi ve ham madde yokluğundan fabrikalar kapanmaya başladı.²⁹ Tüm bu yaşananlar yetmiyormuş gibi Yunanistan işgal gideri olarak yüklü bir tazminat ödemek zorunda bırakıldı. Yunan hükümeti tarafından işgal masraflarını karşılamak için günlük 120 milyon drahmi basılarak tedavüle çıkarıldı ve işgal tarihinden itibaren bir yıl sonra bu suretle piyasaya sürülen drahminin miktarı 43 milyara ulaştı. Devalüasyon dolaşısıyla kâğıt paranın kıymeti düşerken fiyatlarda artmaya başladı. Bu tarihlerde Yunanistan'a yardım götüren Türk Yardım Misyonu Heyeti'nin ilk seferi sırasında her bir okkası 850 drahmiye bulunabilen kaçak ekmeğin okkası daha sonra 4500

²⁶ Macar, *a.g.e.*, s. 59.

²⁷ Hionidou, *a.g.e.*, s. 13.

²⁸ Elçin Macar, *a.g.e.*, s. 62.

²⁹ Ulvi Keser, *a.g.e.*, s. 136.

drahmiye yükseldi. 4500 drahmi Türkiye Merkez Bankası'nın resmi kuruna göre 45 liradır. Demokratik ve ucuz şartlarda yaşamaya alışmış bir ülkede halkın çok az maaş, ücret ve yevmiyelerle ne kadar zor durumda kaldıkların anlaşılabilir. Yevmiye ve maaşlar düşük fakat giyim eşyası ve diğer gıda maddelerinin fiyatları oldukça yüksekti. Bu durumda altın ve elmas fiyatları da günden güne yükselmeye başladı. Bir Türk altını 46.000 ve bir İngiliz altını 50.000 drahmiye yükseldi. Bu sırada Türkiye'den kara yoluyla altın ithal edildiği ve İsviçre'den çok miktarda altın geldiği de söylenmekteydi.³⁰

Sürekli basılan para ile tedavüldeki miktar 170 milyarı buldu. Buna milyarlar kıymetinde hazine bonoları da ilave edilirse Yunanistan'ın tipik bir enflasyon içerisinde kıvrandığı ortaya çıkmaktaydı. Haziran 1942'de bir okka ekmek 3000, zeytinyağı 6000, şeker 8000 drahmi idi. Atina'nın en büyük mağazasında çalışan bir kişinin günlüğü 350 drahmi, Atina Elektrik Şirketi'nde servis şefi olan bir kişi ise yalnız 25.000 drahmi almaktaydı. Buna karşılık karaborsa ve pazarlar ise yabancıların gayretiyle mükemmel organize edilmiş bir şekilde faaliyet göstermekteydiler.³¹

Hükümetin izni olmadan gıda maddelerinin bir yerden başka bir yere nakli ve satılmasının yasaklanması gibi kararlar da halk üzerinde çok kötü bir etki yaratmış ve zaten kötü olan ülke iktisadiyatını büsbütün bozarak büyük bir buhran hatta panik havasını ortaya çıkarmıştı.³²

Atina rejimine karşı muhalif olan Makedonya'nın hayati öneme sahip hububat üreticisi çiftçilerde, ellerinde silahlarla ürünlerini otoriteye vermeyi reddedince ülkede durum daha da kötüleşti. Bunu fırsat bilen karaborsacılar ve Almanlar tarafından desteklenen bazı kişiler işbirliği içerisine girdiler. Hükümetin bu sorunun çözümünde yetersiz kalması hayatı daha da çekilmez bir hale getirdi.³³

İşgalin ardından Atina'da kötü bir etki yaratmak istemeyen İtalyanlar, ilk başlarda kişi başı ekmek miktarını mümkün olduğunca yüksek tutmaya çalıştılar. Ancak savaş öncesinde günlük 300 gramın üzerinde olan kişi başı ekmek miktarı haziran ayı sonu itibarıyla 200 gramın altına düştü. Ekmeğin hiç dağıtılmadığı veya sadece belirli günlerde dağıtıldığı zaman hemen gerginlikler ortaya çıkıyordu. Ayrıca ekmeğin kalitesi de gittikçe kötüleşiyordu. Sonbaharla birlikte istihkak

³⁰ Kızılay Arşivi (K. A), Kutu (K): 2599 / Belge (B): 31.4.

³¹ K. A. K: 2599 / B: 49.3.

³² K. A. K: 2599 / B. 31.4.

³³ Mazower, *a.g.e.*, s. 27-28.

hızlı bir şekilde azalmış ve kasım ayı ortalarında günlük 100 gramdan daha az bir istihkak verilmeye başlanmış ve sadece üç haftalık bir stok kalmıştır.³⁴

Ülkede yiyecek sıkıntısı giderek yükseldiği gibi, insanların zaman zaman evlerinden çıkarak yakınlarındaki bir başka yerleşim merkezine gitmeleri de günler öncesinden alınması gereken bir izin kâğıdına bağlıydı. Bu izin kâğıdını almamış olanların seyahat etmelerine müsaade edilmiyordu. Bütün bunların yanında ulaşım sırasında yol boyunca işgal kuvvetleri tarafından yapılan sıkı kontrol ve denetimi ulaşımı çekilmez hale getirdiği gibi önemli zaman kayıplarına neden oluyordu.

Başta Atina olmak üzere bütün büyük şehir merkezlerinde akaryakıt sıkıntısı nedeniyle hayat durma noktasına geldi. İşgalin ilk dönemlerinde kalabalık olarak da olsa toplu ulaşım araçlarından istifade edebilen Yunanlılar daha sonraki günlerde araç sıkıntısı çekmeye başladılar ve yaz kış demeden her yere müsaade almak şartıyla yürüyerek gitmek zorunda kaldılar.³⁵

Böyle zor şartlar altında ufukta bir kıtlık tehlikesinin görünmesi çok zaman almadı. Yağma ve enflasyon kombinasyonu esnafın mallarını satıştan çekmesine yol açtı ve stokçuluğu teşvik etti. Stok miktarı az sayıda olan dükkânların önünde üç yüz, dört yüz kişilik kuyruklar uzamaya başladı. Dükkânlarda neredeyse hiçbir şey olmamasına rağmen parası olan insanların oluşturduğu yüzlerce metre uzunlukta kuyruklar sokakların sıradan görüntüsü haline geldi. Sigara alabilmek için girilen kuyruklar o kadar uzun ve yavaş ilerliyordu ki insanlar bu kuyruklarda beklerken yanlarında sandalye getirmeye başladılar. Alman işgal kuvvetleri ise bu duruma karşı kayıtsızlıklarını “siz daha bir şey görmediniz, Polonya’da açlıktan günde 600 kişi ölüyor” diyerek dile getirmekteydiler.³⁶

Ocak 1942’ye gelindiğinde ülkede kömür yokluğu nedeniyle tramvaylar faaliyetlerini durdurdular, benzin yokluğundan otomobil,³⁷ otobüs ve kamyonlar tamamen çalışamaz duruma geldiler. Kömür yokluğundan evlere mahsus meskenlere elektrik aydınlatması gecenin birkaç saatinde sağlanabilmekteydi. Çok yüksek fiyatlarla değişik kalitelere yabancılar yemek hazırlayan iki - üç lokanta da kapılarını kapatmıştı. Isıtma maddeleri mevcut olmadığından işgal kuvvetlerine ait müesseseler dışında evler, oteller, resmi daireler, hastaneler tamamen soğuktu. Operatörlerin hastanelerde cerrahi ameliyatları kürklü mantolar giymek suretiyle yaptıkları duyulmaktaydı. Yunanistan’daki kıtlığa yirmi beş senedir em-

³⁴ Mazower, *a.g.e.*, s. 28.

³⁵ Keser, *a.g.e.*, s. 176-177.

³⁶ Mazower, *a.g.e.*, s. 32-33.

³⁷ K. A. K: 2599 / B: 1.3.

salı görülmemiş soğuk havanın dondurucu etkisi de eklenince ölü sayısı açlıktan ölümlerin iki katına çıkmıştır.³⁸

Yunanistan'daki kent merkezlerinde kıtlık sebebiyle açlıktan hayatlarını kaybeden insanların cesetleri ile karşılaşmak artık sıradan ve günlük hayatın bir parçası olarak algılanmaya başlandı.³⁹ Özellikle Atina, Selanik ve Pire gibi büyük şehirlerde açlıktan ölenlerin sayısı hızla artmaya başladı. Salgın hastalıkları önlemek için sokaklardan cesetleri toplayacak bir teşkilatlanmanın olmaması nedeniyle cesetleri toplamak için kamyonlar ve greyderler devreye girdiler. Çöp kutuları ile toplanan cesetler daha sonra açılıp kireçlenen büyük çukurların içlerine dolduruluyorlardı.⁴⁰

Yunanistan'daki ölüm vakaları endişe verici derecede artmaya başlayınca Yunan yetkilileri hayatını kaybedenler konusunda ne tür tedbirler alacaklarını bilemeyerek çaresizlik içerisinde kaldılar. Bunun üzerinde Yunan Hekimler Birliği cesetleri yakmak için Yunan Ruhani Meclisi'nden izin istedi. Genel anlamda sağlığın korunması için alınması lazım gelen bu tedbirin düşünülmesinin bir diğer nedeni ise tabutluk tahta bulunamamasıydı.⁴¹

Yunanistan'da durumun gittikçe kötüleşmesine rağmen Mihver Devletleri, açlığı bir silah gibi kullanmaktan çekinmediler. Alman yetkili makamlarının görüşüne göre boş bir midenin isyanı, dolu bir mideye göre daha kolay olduğundan, direniş oluşumunu engellemek için yiyecek kıtlığını belirli bir seviyede tutmak gerekiyordu.⁴² Ayrıca Mihver Devletleri Yunanistan'daki kıtlığın sebebini İngiltere'nin Akdeniz'deki ablukasının bir sonucu olarak göstermeye çalıştılar ve Yunanistan'a Avrupa dışından tahıl getirilebilmesi için bu ablukanın kaldırılmasını teklif ettiler.⁴³

İngiltere'ye ablukanın kaldırılması yönünde çağrılar yapılırken, İngiltere sonunda Türkiye'yi Yunanistan'a gıda götürse bile ambargoyu "dışarıdan delmeyecek" bir ülke olarak yorumlamaya başladı. Bu şekilde ablukanın kaldırılması da gerekmeyecekti. Ardından da 9 Temmuz 1941'de İngiltere Yunan halkının yiyecek ihtiyacının Türkiye'den karşılanması fikrini resmi olarak kabul etti.⁴⁴

³⁸ K. A. K: 2599 / B: 1.4.

³⁹ Keser, *a.g.e.*, s. 140.

⁴⁰ Keser, *a.g.e.*, s. 141.

⁴¹ *Vatan*, 19 İkinciteşrin (Kasım) 1941; *Cumhuriyet*, 19 Kasım 1941.

⁴² Macar, *a.g.e.*, s. 63.

⁴³ Macar, *a.g.e.*, s. 61.

⁴⁴ Macar, *a.g.e.*, s. 65. Yunanistan'da gıda sıkıntısı iyiden iyice artınca, Almanlarda bazı önlemler almak zorunda kaldılar. Böylece Nisan 1941'de Almanların Türkiye'den talebi üzerine (Macar,

2. Türkiye'nin Yunanistan'a Gönderdiği İnsani Yardımlar

Müttefik devletlerin Türkiye'den ilk gıda istekleri,⁴⁵ Fransa'nın düşüşünden sonra Almanlar tarafından esir alınan on binlerce Fransız ve İngiliz askerine yardım sağlanması hususunda İngiltere ve Fransa Büyükelçilerinin Türk hükümetinden talepleri doğrultusunda oldu. Bu sırada aynı şekilde Yunanistan halkına da gıda yardımı gönderilmesi istendi. Türk hükümeti bunun üzerine Dışişlerinde Feridun Cemal Erkin başkanlığında bakanlıklar arası (Ticaret, Gümrük, Ulaştırma) bir komisyon kurdu. Ticaret Bakanlığı tarafından verilen lisanslarla Fransız ve İngilizlere sağlanan gıda paketleri ilgili sefaretlere teslim ediliyor ve onlar da kendi imkânlarıyla sevkiyatlarını yapıyorlardı.⁴⁶

İngiltere Savaş Bakanlığı, Kızılhaç ve Kızılay arabuluculuğu sayesinde sınırlı miktarda gıdanın Türkiye'den Yunanistan'a götürülmesine izin verdiğini açıkladı. Buna mukabil yapılan anlaşma ile 50 bin ton gıda maddesinin Yunanistan'a gönderilmesi kararlaştırıldı. Gıda maddeleri sürgündeki Yunan hükümeti ve Yunan Savaş Yardım Derneği adına Türkiye'den İngiltere Ticari Kurumu tarafından satın alınacak ve kurumun faaliyetleri ile yardım planı İngiltere Büyükelçiliği tarafından idare edilecekti.⁴⁷ Ayrıca gemilerin yüklenmesine bu iki kurumla birlikte Uluslararası Kızılhaç⁴⁸ yetkilileri nezaret edeceklerdi. Götürülen malzemelerin dağıtımını hastane ve aşevlerinde Uluslararası Kızılhaç tarafından yapılacaktı.⁴⁹ Türk Kızılayı adına ise bu iş için Feridun Demokan ve Saim Umar görevlendirildiler.⁵⁰ Kızılay'ın göndereceği yardımları taşıyacak gemilerin, atanan Kızılay delegelerinin ve personelinin seçimine de özen gösterildiği gibi personelin basın mensuplarıyla konuşmalarını, kendilerine teslim edilenden başka yük taşımama-

a.g.e, s. 61) Yunanistan'a gıda sevkiyatı yapmak için üç gemi kiralanacaktı. Bunlar Hacı Selimzade Hamdi ve ortaklarına ait 1.301 tonluk Attila Vapuru, Kırzade Şevki Bey'e ait 1.335 tonluk Tavi Vapuru, Armatör Fehmi Sadıkoğlu'na ait 1.158 tonluk Adana Vapuru'yu (Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA), 030.10.169.173.37).

⁴⁵ Macar, *a.g.e.*, s. 72.

⁴⁶ Feridun Cemal Erkin, *Dışişlerinde 34 Yıl*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1980, s. 129.

⁴⁷ Macar, *a.g.e.*, s. 74.

⁴⁸ Uluslararası Kızılhaç Komitesi'nin "Gıda Misyonu İdari Komisyonu" Atina'da kuruldu ve Türk Hükümeti'nin de onayıyla Türk Kızılayı ile özel bir anlaşma yaptı. Türkiye'den gelen gıdanın dağıtımını üstlendi. 3 Ekim 1941'de faaliyete başlamış ve görevini 31 Ağustos 1942'ye kadar sürdürmüştür. Komisyon UK'nın talimatlarını da dikkate alarak, öncelikle hastanelere, insani yardım kuruluşlarına, savaş ve gazi malullerine, yoksullara, özellikle de çocuklara yardım ulaştırılmayı temel görev olarak kabul ediyordu. (Macar, *a.g.e.*, s. 79-80.)

⁴⁹ Macar, *a.g.e.*, s. 76.

⁵⁰ *Cumhuriyet*, 26 Eylül 1941; Macar, *a.g.e.*, s. 75.

ları, görüşmelerini sadece resmi kanallardan yapmaları, vapurun kontrolü, personelin karaya çıkışı gibi hususlarda çeşitli önlemler alındı.⁵¹

Yunanistan'a gönderilecek erzakla ilgili basına yansıyan haberlere göre; sivil Yunan halkına 50 bin ton gıda maddesi gönderilecekti. Gönderilecek gıda maddeleri İngiltere Ticaret Korporasyonu, Yunanistan'a Yardım Cemiyeti, Avustralya Komitesi ile çeşitli İngiliz komitelerinin verdikleri paralarla Türkiye'den satın alınacak Türk mahsulüydü. Bu Türk mahsullerinin Yunanistan'a sevki Kızılay tarafından kiralanan Adana Vapuru ile yapılacaktı. Diğer taraftan Türk Kızılay Cemiyeti hediye olarak bilhassa çocuklar için Yunan Kızılhaç'ına 25 ton gıda maddesi göndermeyi de kararlaştırmıştı.⁵²

Bu yardım malzemelerinin gönderilmesi kararlaştırılınca Yunanistan'ın Türkiye Büyükelçisi Dışişleri Bakanlığı'na müracaat ederek Türkiye'den Yunanistan'a yiyecek maddesi götürecektir olan Adana Vapuru ile Türkiye'deki Yunan vatandaşlarının, Yunanistan'daki akrabalarına ve tanıdıklarına göndermek istedikleri gıda maddelerinden oluşan posta kolilerine müsaade edilmesini istedi. Dönemin şartları gereği bu istek Dışişleri Bakanlığı tarafından kabul edildi.⁵³ Konu ile ilgili 17 Eylül 1941'de toplanan komisyon, bir defaya mahsus ve her biri 5 kiloyu geçmemek üzere bazı gıda maddelerini içeren 1000 kolinin gönderilmesine, kolilerin sabun zeytinyağı ve şekerleme içermemesine karar verdi.⁵⁴

Bu sırada Dışişleri Bakanlığı'ndan ilgili bakanlıklara gönderilen resmi yazıda Yunanistan'a yardım götürecektir geminin Adana Vapuru değil Kurtuluş Vapuru olacağı bildirildi.⁵⁵ Dışişleri Bakanı Şükrü Saraçoğlu, 25 Eylül 1941'de Başbakanlığa, Yunanistan'a yardım götürecektir gemi ile ilgili bakanlığın Alman, Britanya ve İtalyan Büyükelçileri nezdinde yaptığı girişim, geminin yola çıkış tarihi ve güzergâhı hakkında bilgi verdi. Bu konuda hem Alman hem de İtalyan Büyükelçilikleri verdikleri cevaplarda geminin gösterilen güzergâhtan geçerken emniyetinin tam olarak garanti edilemeyeceğini bildirdiler. Şükrü Saraçoğlu bu cevapları bir tehlike mevcudiyetinden çok ülkelerin sorumluluğu üzerlerinden atma kaygısı olarak yorumlayıp uygun karşıladı.⁵⁶

⁵¹ Keser, *a.g.e.*, s. 253-256.

⁵² *Vatan*, 12 Eylül 1941 - 14 Eylül 1941; *Cumhuriyet* 12 Eylül 1941 - 14 Eylül 1941.

⁵³ BCA. 030.10.179.235.30.

⁵⁴ BCA. 030.10.179.235.7; Macar, *a.g.e.*, s. 73.

⁵⁵ BCA. 030.10.179.235.30.

⁵⁶ BCA. 030.10.179.235.8.

Yunanistan'a 50 bin ton gıda maddesi götürecektir olan Kurtuluş Vapuru, 13 Ekim 1941'de İstanbul'dan Pire Limanı'na gitmek üzere hareket etti.⁵⁷ Kurtuluş Vapuru'nun ilk yardım malzemelerini götürdüğü yük arasında 50 ton buğday, pirinç, fasulye, sıhhi malzeme ve giyim eşyasının⁵⁸ yanı sıra Türkiye'de yaşayan Yunan asıllı vatandaşlar ile Balkan Etibba Birliği Türk Komitesi tarafından hazırlanan yardım paketleri vardı.⁵⁹ Bir diğer kaynağa göre ise 800 ton bakliyat, 240 ton soğan, 45 ton yumurta ve balık ezmesinin dışında, buğday, patates, balık, bezelye, yaban domuz eti, sağlık malzemesi ve giyim eşyası bulunmaktaydı.⁶⁰

13 Ekim 1941'de Yunanistan'ın fakir ve muhtaç halkına yardım götürmek için hareket eden Kurtuluş Vapuru yolda emniyetli bir şekilde seyahat ederek iki gün sonra Pire'ye ulaştı. Pire açıklarında bir Alman uçak filosu himayesinde limana girdi.⁶¹

Kurtuluş Vapuru yükünü Pire Limanı'nda sorunsuz bir şekilde boşalttı. Gemideki görevlilerin ifadelerine göre, bu sırada Yunanistan'da hüküm sürmekte olan açlık durumu çok vahimdi. Öyle ki Atina ve Pire gibi büyük şehirlerde herkes sağa sola başvurarak yiyecek bir dilim ekmek aramaktaydı. Kızılay yetkililerinin Pire'ye varır varmaz halkın hücumuna uğramış olması bunun ispatıydı. Polis, halkı kordon kurarak onlardan uzaklaştırmıştı. Kurtuluş Vapuru'nun rıhtıma yanaşması ve yiyeceklerin boşaltılmasından Yunan halkı çok memnun olmuştu. Yunan halkı bu memnuniyetin bir ifadesi olarak Kurtuluş Vapuru'nun bir resminin yapıp Pire'nin en kıymetli bir yerinde muhafaza edileceğini ve Türk milletinin bu yardımını unutmayacaklarını ifade etmişlerdi.⁶² Atina caddelerinden birine Kurtuluş adı verilmesi kararlaştırılmıştı. Ancak bu konuda daha sonra bir habere rastlanmamıştır.⁶³

Özellikle vapurun boşaltılması esnasında Pire hamalları Türk yetkililerini görünce kendilerini tutamayıp ağlamaya başlamışlar, içlerinden bazıları da yerlere dökülen nohut ve bakla kırıntılarını toplayarak ceplerine doldurmaya çalışmışlardır. Bu esnada mal yokluğu nedeniyle dükkânların % 80'i kapalıydı. Ekonomik durumu iyi olan Yunanlılar bile diğerlerinden çok fazla para verdikleri

⁵⁷ BCA. 030.10.179.235.10; *Vatan*, 13 Birinciteşrin (Ekim) 1941; Cumhuriyet, 25 Ekim 1941.

⁵⁸ *Vatan*, 13 Ekim 1941.

⁵⁹ Keser, a.g.e., s. 253.

⁶⁰ Macar, a.g.e., s. 76.

⁶¹ *Cumhuriyet*, 25 Ekim 1941.

⁶² *Vatan*, 25 Birinciteşrin (Ekim) 1941.

⁶³ Enis Tulça, Atina'da bir sokağa Kurtuluş adının verildiğini yazmakla beraber konuya ilişkin herhangi bir kaynak göstermemektedir. Enis Tulça, Atatürk, Venizelos ve Bir Diplomat-Enis Bey, İstanbul 2003, s. 98.

halde istedikleri yiyecek ve giyecek maddelerinin çoğunu bulamamakta, ekmek ise vesika ile dağıtılmaktaydı.⁶⁴ Bu ilk seferde gönderilen yükün, 70 tonu Yunanistan'daki esir İngiliz askerleri içindi. Bu miktarın yaklaşık yarısı onlara dağıtılmış, geriye kalan miktarın ise Kızılhaç temsilcisi gözetiminde aşevlerine dağıtılması kararlaştırılmıştı.⁶⁵ Pire Limanı'nda yükünü boşaltan Kurtuluş Vapuru 23 Ekim 1941'de İstanbul'a döndü.⁶⁶

Kurtuluş Vapuru'nun ilk seferinden sonra İngiltere Sefareti geminin güvenliğinin sağlanması ile ilgili Türk Dışişleri Bakanlığı'na bir nota gönderdi. Notada Kurtuluş Vapuru'nun konvoy ile hareket etmesi halinde seyahat emniyetinin İngiliz Deniz Kuvvetleri tarafından sağlanamayacağı bildirilmekteydi. Aynı durumu Uluslararası Kızılhaç Komitesi delegesi Dr. Jound, Dışişleri Bakanlığı Birinci Umum Müdürü Feridun Cemal Erkin'i arayarak söyledi. Bu nota ve telefon üzerine Türkiye Dışişleri Bakanlığı yetkilileri karşı makamlara gönderdikleri cevaplarda seyahatle ilgili daha önce İngiliz makamları ile görüşüldüğünü, geminin rotasının plan üzerinde incelendiğinde bir konvoyun söz konusu olmadığını, rotanın takip edilmesinden sonra konvoyun Yunanistan karasuları içerisinde Pire Limanı ağzında sadece kılavuzluktan ibaret olduğunu bildirdiler.⁶⁷ Daha sonraki süreçte de Kurtuluş Vapuru'nun güzergâhı ile ilgili bazı sorunlar yaşanmaya devam etti.⁶⁸

Kurtuluş Vapuru Yunanistan'a gönderilen gıda maddelerinin ikinci partisini götürmek için 27 Ekim 1941'de İstanbul'dan ayrıldı. Vapura yüklenen gıda maddeleri arasında, fasulye, nohut, yumurta ve çocuklar için çok miktarda pirinç unu, nişasta gibi gıda maddeleri bulunmaktaydı.⁶⁹ Vatan Gazetesinin 8 Kasım 1941 tarihli haberinde ise gemi bu seferinde fasulye, nohut, 1900 fiç lakerda, 1.500.000 yumurta, pirinç unu, mercimek gibi gıda maddeleri götürmüştü. Kurtuluş Vapuru'nda görevli bir şahsın sefer dönüşünde anlattıklarına göre Yunanistan'daki açlık çok trajikti. Vesikalarla dağıtılan gıda maddeleri vücudun en aşağı ihtiyaçlarını karşılamaktan bile uzaktı. Bunların haricinde para ile yiyecek tedariki imkânsız gibiydi. Yunanistan'da bir vekâlet umum müdür muavinin maaşı 10.000 drahmi (yüz lira) dir, bankada ki bir şef 4000 drahmi, bir dükkân satıcısı 2000 drahmi aylık almaktadır. Buna karşılık bir okka kaçak ekmek 600, bir yumurta 50 drahmiydi. Bu trajik durum Türk basınında da şöyle değerlendirilmiştir: Atina'da hayat pahalı ve yiyecek yoktur. İnsanlar açlıktan perişan durumda-

⁶⁴ *Cumhuriyet*, 25 Ekim 1941.

⁶⁵ Macar, *a.g.e.* s. 80.

⁶⁶ *Vatan*, 25 Birinciteşrin (Ekim) 1941; *Cumhuriyet*, 25 Ekim 1941.

⁶⁷ BCA. 030.10.179.235.10.

⁶⁸ Erkin, *a.g.e.*, s. 129-130.

⁶⁹ *Vatan*, 28 Ekim 1941.

dırlar. İnsanlar birbirlerine günaydın değil yiyecek buldun mu diye sormaktadırlar ve çocuklar eski ağırlıklarının yüzde otuzunu kaybetmişlerdir. Öyle ki önceden zengin olan Yunanlılar Türk yetkililerden yiyeceklerle dolu bir ziyafet sofrasının fotoğrafını isteyerek cehennemden başka cennetin de olduğunu hatırlamak istiyorlardı.⁷⁰

Kurtuluş Vapuru, 16 Kasım 1941'de Pire Limanı'ndan hareketle 19 Kasım'da İstanbul'a döndü.⁷¹

Kurtuluş Vapuru'nun seferleri devam ederken, Kızılay, şahısların koli gönderebilmeleri için bazı şartlar açıkladı. Bu şartlar; Gümrük ve Tekel Bakanlığı'ndan izin alınacak, izin belgesi ile birlikte paket Kızılay'a teslim edilecek, bir kişi ayda en çok beş kilo ve en çok on lira değerinde bir paket gönderebilecek, neler gönderilebileceği bakanlıkça belirlenecek şeklindeydi.⁷²

Bu sırada Türkiye'deki Türk vatandaşları da Yunan vatandaşları gibi Yunanistan'daki akraba ve yakınlarına Kurtuluş Vapuru ile yiyecek maddeleri içeren koliler gönderebilmek için Kızılay'a müracaat ettiler. Aynı şekilde Yugoslavya Sefiri de Yunanistan'daki Yugoslav mültecilerine 10 ton gıda maddesi gönderebilmek için Dışişleri Bakanlığı'ndan izin istedi. Bunun üzerine bu işle görevlendirilen hususi komisyon 4 Kasım 1941'de toplanarak⁷³ Türk vatandaşlarının Yunanistan'da akraba ve tanıdık yakınlarına, muayyen maddeleri ihtiva eden ve usulü dairesinde Gümrük ve İnhisarlar Bakanlığı'ndan gerekli müsaadeyi almak şartıyla, Kızılay Cemiyeti tarafından tespit edilecek sayıya göre ve Kızılay vasıtasıyla yiyecek kolileri gönderebileceklerini, Yugoslavya Sefareti'nin de Ticaret Bakanlığı'nca usulüne uygun cins ve türde şekli ve ihracatçısı tayin edilen ürünlerden mültecilerine 10 ton gıda maddesini Kızılay vasıtasıyla gönderebilecekleri kararını aldı.⁷⁴

⁷⁰ *Vatan*, 8 Kasım 1941.

⁷¹ *Vatan*, 20 Kasım 1941. Gemide görevli bulunan mürettebat Yunan halkının kötü durumundan etkilenerek kendi ellerinde bulunan kumanyaları dâhil bütün yiyeceklerini Yunanistan halkına bırakmışlardı. Mürettebat ellerinde bir lokma kalmadığı halde Çanakkale'ye varınca telsizle yapılan talep üzerine onlara yiyecek yetiştirildi. (*Vatan*, 20 Kasım 1941)

⁷² *Cumhuriyet*, 22 Kasım 1941.

⁷³ BCA. 030.10.179.235.12.

⁷⁴ BCA. 030.10.179.235.12. Kısa bir süre sonra Yunan vatandaşları Kurtuluş Vapuru ile gönderecekleri kolilerin sayısının artırılmasını isterken, Yugoslav Büyükelçiliği de Yugoslav esirlerine gönderilecek koli miktarının artırılması için talepte bulundu. Polonya Büyükelçiliği, işgal altındaki Polonya'ya ihracında sınırlama olmayan mallardan her ay 200 koli gönderilmesini talep etti. Talep üzerine ilgili komisyon, Yunan vatandaşlarının her ay 500 koliyi aşmamak üzere toplamda 3 bin koli gönderebilmelerine, Yugoslav esirlerine de Noel Yortusu münasebetiyle bir defaya mahsus olmak üzere 300 kilo domuz eti mamulâtı, konserve et, sucuk ve pastırma yolanmasına ve önceden gönderilmesine izin verilen maddeleri içeren koli adedinin 600'den 900'e

Kurtuluş Vapuru'nun üçüncü seferinde ise Yunanistan'a 298 ton soğan, 162 ton patates, 582 ton nohut, 393 ton fasulye, 80 ton yumurta, 90 fiçı tuzlu balık ve çeşitli yardım malzemelerinin bulunduğu iki büyük koli gönderildi.⁷⁵

Türkiye'den Yunanistan'a erzak ithalatı yapılmasına başlanması münasebeyle Atina Kabinesi Reisi General Çolakoğlu, Aralık 1941'de gazetelere verdiği beyanatta; "*Halkın felaketini hafifletmeye ve ırkımızı şiddetli ıstıraplardan kurtarmaya yönelmiş olan çetin ve gözyaşlı gayretler alanında benlik, tamah hırslarının karanlık havası içinde bir 'Ella-Türk' grubu, Türkiye'den yurdumuza erzak getirmeye çalışarak felaket içindeki ırkdaşlara dayanışma ve kardeş şefkati duygularının nur saçan örneği gibi yükselmektedir*"⁷⁶ diyerek Türkiye tarafından Yunan halkının durumuna karşı gösterilen ilgiden duyduğu mutluluğu ifade etti.⁷⁷

12 Aralık 1941'de dördüncü seferi için Pire'ye hareket eden Kurtuluş Vapuru götürdüğü malzemelerden sandık halinde olanları Pire Limanı'na, hububatı ise Pire'ye yakın Sen Jorj Limanı'na boşalttı. Bu seferde Kurtuluş Vapuru işlemleri tamamlanmış 1600 ton nohut, fasulye, patates, soğan, tuzlu balık ve yumurta götürdü. Daha önce Kurtuluş Vapuru'nun götürdüğü yiyecekler muhtaçlara kişi başına göre dağıtılırken sonradan yetimhanelerde ve hastanelerde pişirilerek sıcak çorba halinde dağıtmaya başlandı. Dağıtılan yemekten günde 250 bin kişi faydalanıyordu. Sıra ile her gün nohut, ertesi gün fasulye, balık vesaire yemek çıkıyordu ve her gün 14 bin çocuğa yetimhanelerde yumurta, fasulye, balık gibi yiyecekler verilmekteydi. Kızılay'ın bu yardımlarına hiçbir taraftan herhangi bir müdahale yapılmamaktaydı. Aksine bütün dağıtma işi Uluslararası Kızılhaç temsilcileri ile Yunan ve Alman Kızılhaçları adına iştirak eden doktorların gözetimi altında yapılmaktaydı.⁷⁸

Kurtuluş Vapuru, 28 Aralık 1941 Pazar günü beşinci seferi için İstanbul'dan Pire Limanı'na hareket etti. Fırtına nedeniyle zorlu bir yolculuktan sonra vapur, 5 Ocak 1942'de Pire Limanı'na yanaşabildi.⁷⁹ Gece limana yanaşıp sabah

çıkarılmasına karar verdi. Ayrıca Kızılay aracılığı ile Kızılhaç'a sunulmak üzere işgal altındaki Polonya'ya dışarıya gönderilmesine izin verilen maddeleri içeren 200 koli malzemenin her ay gönderilmesi komisyon tarafından kabul edildi.⁷⁴ Fakat Başbakanlığa sunulan bu karar kabul edilmeyerek 3 bin kolinin daha önce olduğu gibi 1.000 koli olarak gönderilmesi, ikinci maddede belirtilen 900 kolinin de bir defaya mahsus olarak kabul edilmesi kararı çıktı (BCA. 030.10.179.235.11).

⁷⁵ Keser, *a.g.e.*, s. 257.

⁷⁶ K. A. K: 2599 / B: 8.1-8.2-8.3-8.4-8.5.

⁷⁷ K. A. K: 2599 / B: 8.2.

⁷⁸ *Tan*, 9 Aralık 1941.

⁷⁹ K. A. K: 2599 / B: 1.

boşaltılmayı beklerken çevrede ani bir hava bombardımanı oldu.⁸⁰ Sabaha kadar devam eden bombardımanda Kurtuluş Vapuru da isabet alma tehlikesi atlattı. Ertesi sabah vapura gelen Alman işgal kuvvetleri zabitinden alınan bilgilere göre bombardımanda 250 kişi ölmüş, 130 kişi yaralanmıştı.⁸¹

Alman işgal kuvvetleri liman idaresi zaman zaman hususi teşekküllerle gönderilen şahsi ve isimsiz gıda maddelerine itiraz etmekteydi. Kordiplomatik azasına ait olanlar için itirazları kuvvetli olmamakta ve buna kısmen izin verilmekteydi. Ancak gazeteciler birliği, sporcular, belediye memurları ve banka memurlarına Türkiye'deki meslektaşları tarafından gönderilen erzakı hoş karşılamamaktaydılar.⁸²

Kurtuluş Vapuru'nun beşinci seferinde daha önceki isteği Kızılay tarafından olumlu karşılanan Yunanistan Kızılhaç Cemiyeti Başkanı Atanassakis için, bir defaya mahsus olmak üzere bir çuval buğday unu götürüldü ve Türkiye Başkonsolosluğu çalışanları için de her ay düzenli olarak⁸³ bir çuval unun ihracı için gümrüklere gerekli tebligat yapıldı.⁸⁴

Beşinci Kurtuluş seferinde Yunanistan'a gönderilen gıda maddeleri cins ve miktarı şu şekildedir: 1.107 ton kuru fasulye, 650 ton patates, 27 ton uskumru tuzlaması, 25 ton kok kömürü (Türkiye'nin Atina Başkonsolosluğu için), 9 Ton kuru yemiş (Osmanlı Bankası Memurları tarafından), 950 adet şahsi koli, 6 adet İspanya Sefareti için koli.⁸⁵ Kurtuluş Vapuru yükünü boşalttıktan sonra 11 Ocak 1942 'de Pire'den hareket etti ve 14 Ocak 1942'de İstanbul'a vardı.⁸⁶

⁸⁰ K. A. K: 2599 / B: 1.

⁸¹ K. A. K: 2599 / B: 1.1.

⁸² K. A. K: 2599 / B: 1.2.

⁸³ K. A. K: 2599 / B: 1.2.

⁸⁴ K. A. K: 2599 / B: 1.3. Vapurun bu seferinde İstanbul'daki Yunan vatandaşları tarafından Yunanistan'daki akrabalarına gönderilmesi daha önce uygun bulunan şahsi kolilerden olup vapurun manifesto ve konşimentoları İtalya'nın İstanbul genel konsolosunca vize edildiği saate kadar hazırlanmadığından dördüncü sefere yetiştirilemeyen 150 kadar kolinin beşinci sefer raporunda ihracı gösterilmişti. Fakat bu 150 kolinin beşinci seferde de manifestoyla ithalinin ilgili memurlarca unutulduğu İstanbul Yunan Başkonsolosluğu'ndan Dışişleri Bakanlığı'na bildirilmiştir. Vapurun beşinci sefer hareketinin pazar gününe ve Kurban Bayramı arifesine tesadüf etmesi nedeniyle bu isteğin yerine getirilmesi mümkün olmadı. Bu koliler 19 Ocak 1942 tarihli "Kurtuluş" seferi için vapura yükleneceklerdi (K. A. K: 2599 / B: 1.3)

⁸⁵ K. A. K: 2599 / B: 1.4; Kurtuluş Vapuru'nun beşinci seferinde götürdüğü yük ile ilgili daha ayrıntılı olan bir belge daha bulunmaktadır. Fakat iki belge içerisinde gıda maddeleri için açısından bazı farklılıklar vardır. Bkz: K. A. K: 2599 / B: 21.2.

⁸⁶ K. A. K: 2599 / B: 1.4.

Yunanistan'a yapılan yardımların sembol ismi haline gelen Kurtuluş Vapuru altıncı seferini yapmak üzere 18 Ocak 1942 Pazartesi günü geç vakitte İstanbul Limanı'ndan ayrıldı. Hareket esnasında oldukça şiddetli bir yıldız poyrazı esmekte ve deniz dalgalanmaktaydı.⁸⁷

Kurtuluş Vapuru'nun hareket edeceği günde Vatan Gazetesi'nde vapurla ilgili yayımlanan haberde şöyle denmekteydi: "Yunanistan'da durum o kadar korkunçtur ki, Türkiye'nin kara gün dostu olarak kendi ihtiyaçlarından ayrabildiği bir miktar gıda maddesi felakete tam deva olabilmekten çok uzaktır. Buna rağmen dönemin şartları göz önüne alındığında bu yardımların önemli bir yer tuttuğu görülmektedir".⁸⁸

Gazetelere Kurtuluş Vapuru'nun bu seferdeki yükü çeşitli şekillerde yansımış ise de gerçekte muhtelif marka 693 fiçı tuzlu balık (48.543 ton), nohut (500 ton), fasulye (1206.448 ton), 100 çuval pirinç unu (5 ton), 104 çuval erzak (6 ton), 29 sandık mercimek unu (1 ton), 23 çuval erzak (1.560 ton), 5 kap erzak (350 kg), 1724 sandık bisküvi (45.360 ton), 300 çuval şeker (15 ton), 1840 sandık et konservesi (55.200 ton), 139 sandık çay (6.255 ton), 100 sandık peynir (4 ton), 100 sandık reçel (4.5 ton), 410 sandık süt konservesi (12.300 ton), toplam 1911.486 tondur.⁸⁹

Kurtuluş Vapuru bu seferinde Yunanistan'a ulaşamadı ve 20 Ocak 1942'de Saraylar Köyü yakınındaki Pulatya Burnu'nda battı. Gemide bulunan Kızılay Yazı İşleri Müdürü ve Yunanistan'a Yardım Misyonu Delegelerinden Saim Umar imzasıyla Kızılay Cemiyeti Başkanlığı'na verilen rapora göre Kurtuluş Vapuru'nun hareketinden sonra batışı şu şekilde olmuştur:

"Vapur çok şiddetli bir sarsıntı ve feryatlar arasında sabah saat 04:12 sularında gayri tabii bir halde şiddetli dalgalarla sürekli sallanarak endişe verecek bir şekilde sancak tarafına yaslanmaya başladı. Bu esnada hafif hafif kar yağmaktaydı. Vapur başka herhangi bir vapurla çarpışmamış bir kayaya çarpıp burnunun zirvesi görülmeyen bir kayaya takılıp kalmıştı. Vapurdaki personel güvenli bir şekilde tahliye sandallarını indirmeye çalıştı,⁹⁰ herkes intizamsız bir halde kayıklara bin-

⁸⁷ K. A. K: 2599 / B: 21.1; *Vatan*, 19 Ocak 1942; *Cumhuriyet*, 21 İkinci kanun (Ocak) 1942; *Ulus*, 21 Ocak 1942; *Vakit*, 22 Ocak 1942.

⁸⁸ *Vatan*, 19 Ocak 1942.

⁸⁹ K. A. K: 2599 / B: 21.1.

⁹⁰ K. A. K: 2599 / B: 9.

mek için itişip kakışiyordu. Kayıklara binen personelin kayalıklara doğru yanaşarak kurtulmaları pek mümkün olmadı.

Azgın sular da batmak çaresizliği içinde iken bütün yolcuların hayatlarını kendilerine borçlu olduğu vapur baş makinisti Tahsin Bilgi, güverte lostromosu Seyfi ve başdümenci Hasan Parlak kayıktakilere vapurun makine dairesini ayıran bölme henüz batmadığından, vapura avdetle vapurun kayaya takılan ucundan kayaya sıçramak suretiyle kurtulma imkânı olduğunu anlattılar. Personel vapurdan atılan ip merdivenle yeniden güverteye çıktı. Adı geçen başdümenci Hasan Parlak ile Lostromo Seyfi vapurun baş tarafından sarp kayalığa halatlarla atlamak ve onları sivri kayalara bağlamak suretiyle yaptıkları ip köprüden personeli birer birer kayalıklara çekmek suretiyle hayatlarını kurtardılar. Aynı şekilde vapurun hala batmadığını görerek vapurda ellerine geçirdikleri yorgan, yastık, battaniye, gemici muşambası, ekmek ve katık çuvalları, ayakkabılar ve bir kısım giyim eşyasını aynı vasıtalarla yalçın kayalara yollamaya muvaffak oldular. Vapur hala batmadığından geminin telsiziyle ‘S...O...S...KURTULUŞ’ rumuzu ile çağrı yapıldı. Fakat artık vapuru kurtarma ümidi kalmamıştı. Bu esnada ortalık ağarmaya başladı, saat sabahın 7:15’inde vapur biraz daha battı güvertesi sular kapladı.’⁹¹

Vapurun baş makinisti Tahsin Bilgi, ikinci kaptan Nazım, lostromo Seyfi ve serdümen Hasan Parlak büyük bir zorluk içinde Saraylar Köyü’ne vararak orada buldukları çobanlardan ikisini adanın dört saat uzağında ve doğu kısmında Marmaris Nahiyesi’ne göndererek durumu telgrafla İstanbul’daki ilgililere bildirdikleri gibi üç köylüyü de diğer personeli aramaya gönderdiler. Kayıp personel bulunarak köye götürüldü. Personelin bütün ihtiyaçları köyün muhtarı Rizeli B. Ömer tarafından temin edildi. Personelin izini bulup köye gelen Denizyolları İdaresi’nin trak vapuru kıyıya gönderdiği büyük bir cankurtaran sandalı ile köy iskelesine kadar yanaşıp herkesi traka çıkardı.⁹² Ardından personelin gerekli tedavileri yapılarak Bandırma yoluyla İstanbul’a getirildiler.⁹³

⁹¹ K. A. K: 2599 / B: 9.1

⁹² K. A. K: 2599 / B: 9.2.

⁹³ K. A. K: 2599 / B: 9.3; *Ulus*, 21-22 Ocak 1942; *Vakit*, 22 Ocak 1942; *Cumhuriyet*, 21-22 Ocak 1942. Taviloğulları’na ait 2300 tonluk Hora ve Saros cankurtaran gemileri Kurtuluş Vapuru’nun kurtulması için kaza mahalline gönderildilerse de kaza mahalline ulaşmadan Kurtuluş Vapuru battı (K. A. K: 2599 / B: 11). Kaza can kaybı olmadan atlatıldı (K. A. K: 2599 / B: 14).

Kızılay Cemiyeti Genel Merkezi'nden İstanbul Kızılay Cemiyeti Deposu Müdürlüğü'ne gönderilen resmi yazıda batan Kurtuluş Vapuru'nda bulunan memur ve mürettebatın kurtulması için fevkalade gayret gösteren Çarkçıbaşı Tahsin Bilgi'ye gemide zarar gören eşyaların tazminatı olarak 300 lira ve geminin altıncı seferinde bulunan on sekiz kişilik tayfaya zarar ve ziyanları karşılığı olarak yüzer liranın verilmesi bildirildi.⁹⁴ Olay esnasında gemide bulunanların isim listesi de bu yazıya ek olarak gönderildi.⁹⁵

Kurtuluş Vapuru'nun Yunanistan'a erzak götürürken uğradığı üzücü kaza,⁹⁶ Yunanistan'da ve bilhassa Atina civarında büyük bir teessüre ve derin kederle sebep oldu. Halk arasında çeşitli haberler yayıldı ve vapurun batıldığı söylendi. Olay üzerine Kabine Reisi Çolakoğlu, gazetelerde yayımlanan ve Türkiye'ye minnettarlık ifade eden şu açıklamayı yaptı:

"Kurtuluş Vapuru hakkında değişik şayialar devam etmektedir. Bilindiği üzere bu vapur, Beynelmilel Kızılhaç tarafından gönderilip Yunanistan fakirlerine mahsus umumi aşhaneler ile Yunanistan'daki hayır müesseselerine ücretsiz dağıtılan hububat ve zahireyi Türkiye'den Yunanistan'a taşımaktadır.

Vapurun bu defa Türkiye'den Yunanistan'a gelirken yolda hasara uğradığı duyulmakla beraber battığı da söylenmektedir. Söylentileri doğrulayan resmi malumat mevcut değildir. Bu vapurun akıbeti ne olursa olsun, ağır kısmı geçirmekte olan minnettar bir halka karşı üstlenilen insani vazifenin devamı için dost komşu devlet ile Salib-i Ahmer ve Kızılay İdareleri'nin Kurtuluş Vapuru yerine başka bir vapur koymaya çalışacaklarına kaniiz.

Başka bir vapur gelinceye kadar halk aşhanelerinin faaliyetlerini idame ettirmek için gayret sarf edilecektir. Lüzum görülürse ve ihtiyaç hissedilecek olursa halen İaşe Nezaretî'nin depolarında bulunup Atina ve Pire halkına nüfus başına 75'er dirhem olarak dağıtılması mukarrer olan hububat da mevcut halk aşhanelerinin ihtiyacı için kullanılacaktır."⁹⁷

⁹⁴ K. A. K: 2599 / B: 54.

⁹⁵ K. A. K: 2599 / B: 54.1.

⁹⁶ BCA. 030.10.171.185.20; K. A. K: 2599 / B: 27.

⁹⁷ BCA. 030.10.171.185.20; K. A. K: 2599 / B: 27-27.1-27.2-27.3.

Kurtuluş Vapuru'nun batması Yunanistan'a çeşitli gıda maddelerinin götürülmesini aksattı. Bu da Yunanistan'da çok büyük bir buhrana sebep oldu ve aşevlerinin önemli bir kısmının kapanmasına yol açtı.⁹⁸

Kurtuluş Vapuru'nun üzücü bir şekilde batmasından sonra Yunanistan'a yardım malzemesi nakli için Devlet Denizyolları ve Limanları İşletme Müdürlüğü'nce Tunç Vapuru tahsis edildi,⁹⁹ fakat vapurun daha önce başka bir şirket tarafından kiralanmış olması nedeniyle ilk sefer 8 Şubat 1942 tarihine ertelendi.¹⁰⁰

Daha sonra Yunanistan'a yardım götürmek için kiralanmış Dumlupınar Vapuru ise 13 Şubat 1942'de yükünü almaya başladı¹⁰¹ ve 21 Şubat 1942 Cumartesi günü ilk seferi için Pire'ye gitmek üzere İstanbul Limanı'ndan hareket etti. Hareketten biraz sonra vapura gönderilen tebligatta geminin takip edeceği rota ve Pire Limanı'na gündüz saat ikiden önce girilmemesi bildirildi.¹⁰² Takip edilmesi istenilen rota Kurtuluş Vapuru'nun takip ettiği güzergâhtan farklı olduğu için süvari Çanakkale'den çıkmayı uygun görmeyerek hafta sonu olmasına rağmen telsizle yeni talimat istemeyi tercih etti. Gece bu husus hakkında kaleme alınan yeni bir telgraf vapura gönderildi ve vapur ertesi gün ancak Çanakkale'ye varabildi.¹⁰³ Vapur bir sürelik gecikme ile 23 Şubat 1942'de Çanakkale'den çıkarak yeni rota dâhilinde zorlu bir yolculuğun ardından 24 Şubat 1942'de Pire Limanı'na vardı. Dumlupınar Vapuru Pire Limanı'na vardığında etraf tepeleri ve rıhtımları birçok halk kitlesi doldurmuştu.¹⁰⁴ Halk Dumlupınar Vapuru'nu ikinci Hristos sesleri ile karşıladı. Dumlupınar Vapuru'nun mürettebatından şehir içi ulaşımında, sinemada ve eğlence yerlerinde para alınmıyordu. Fakat eğlence yerlerinde bir şey bulmakta pek mümkün değildi.¹⁰⁵

Dumlupınar Vapuru'nun ilk seferinde Yunanistan'a götürülen gıda maddelerinin cins ve miktarı şu şekildeydi: Tuzlu balık (158.702 ton), incir (100 ton), yumurta (20 ton), patates (302 ton), kuru fasulye (1374.517 ton), soğan (1 ton), domuz eti (3.560 ton), İngiliz Sefareti tarafından yükletilen (88 ton) gıda maddesi, Kızılay kolileri 823 adet (4.222 ton), İstanbul Belediyesi kolileri 1000

⁹⁸ Macar, *a.g.e.*, s. 112.

⁹⁹ K. A. K: 2599 / B: 13.

¹⁰⁰ Keser, *a.g.e.*, s. 231.

¹⁰¹ *Ulus*, 13 Şubat 1942.

¹⁰² K. A. K: 2599 / B: 10.

¹⁰³ K. A. K: 2599 / B: 10.

¹⁰⁴ K. A. K: 2599 / B: 10.1.

¹⁰⁵ *Vatan*, 9 Mart 1942.

adet (5 ton), Basın Birliği kolileri 303 adet (1.5 ton), toplam 2058.966 ton ve ayrıca bir çuval un, 2 sandık çorap (500 çift).¹⁰⁶

Dumlupınar Vapuru'nun bu ilk seferinde Yunan Kızılhaçı Reisi Mösyö Atanassakis adına Kızılay Cemiyeti tarafından bağışlanan bir çuval un ile hasta-bakıcı hemşirelerin kullanımına mahsus 500 çift çorap götürülerek Kızılay Cemiyeti Başkanlığı'nın selamları ile Atanassakis'e teslim edildi. Bu ilgiden memnun olan Atanassakis Kızılay Cemiyeti'ne hürmetlerinin bildirilmesini Saim Umar'a söyledi. Yine İstanbul Belediyesi memurları tarafından Atina Belediye memurlarına¹⁰⁷ gönderilen 1000 koli gıda maddesi ve İstanbul gazetecileri tarafından Atina ve Pire gazetecilerine hediye edilen 303 koliye şükran karşılığı olarak Yunanistan'ın en ünlü ressamlarından biri tarafından yapılan Pantheon harabelerine ait bir tablo ve teşekkür mektupları İstanbul'a gönderildi.¹⁰⁸

Bu sırada Yunanistan'daki işe darlığı sonucunda durumları çok kötüleşen 1000 kadar çocuğun Dumlupınar Vapuru ile Türkiye'ye nakilleri hakkında ise Saim Umar¹⁰⁹ hem mevsim şartları hem de geminin insan taşımaya elverişli olmaması gerekçesiyle olumsuz fikir beyan etti.¹¹⁰ Bu ilk sefer sırasında vapurla Türk vatandaşı altı yolcudaki Türkiye'ye getirildi.¹¹¹ Dumlupınar Vapuru Pire'den 5 Mart 1942'de hareket ederek 7 Mart 1942'de İstanbul'a vardı.¹¹²

Dumlupınar Vapuru ikinci seferini yapmak üzere 25 Mart 1942'de İstanbul Limanı'ndan¹¹³ 26 Mart 1942'de Çanakale'den Pire'ye doğru yola çıktı.¹¹⁴ Hava

¹⁰⁶ K. A. K: 2599 / B: 10.5; K. A. K: 2599 / B: 2; Dumlupınar Vapuru'nun bu seferinde götürdüğü yüke ait daha detaylı bir diğer belge ise; K. A. K: 2599 / B: 22'dir. 25 Şubat 1942'de öğleden sonra vapurun boşaltılmasına başlandı. Ülkede benzin ve canlı nakil araçlarının yokluğu, boşaltmaya memur amelenin açlık ve bundan dolayı ortaya çıkan olumsuzluklar, (K. A. K: 2599 / B: 10.1) boşa uğraşılan kanuni mevzuatlar zaman problemi ortaya çıkardı ve bu Türk heyetinin ilgili birimler nezdinde protestoda bulunmasına sebep oldu. Son olarak Türk heyeti gıda maddelerini rıhtım üzerinde bırakarak vaktinde limanı terk edeceğini bildirdi. Yunan Kızılhaç yetkilileri açlık yüzünden ülkede asayişin bozulması sebebiyle rıhtımda bırakılacak gıda maddelerine ahalinin hücum ederek yağma etmelerinin önüne geçilemeyeceğini Türk heyetine bildirdiler. Hem bu sebep hem de olumsuz hava şartları nedeniyle vapurun boşaltılması 5 Mart 1942'de bitirilebildi ve vapur Pire'den ayrıldı. Boşaltmadan sonra gıda maddesi yüklü kamyonlar silahlı Alman motosikletli görevlilerinin muhafazası altında sevk edilmek suretiyle halkın hücumundan kurtarılabildi. (K. A. K: 2599 / B: 10.2)

¹⁰⁷ K. A. K: 2599 / B: 10.2.

¹⁰⁸ K. A. K: 2599 / B: 10.3.

¹⁰⁹ K. A. K: 2599 / B: 10.4.

¹¹⁰ K. A. K: 2599 / B: 10.5.

¹¹¹ K. A. K: 2599 / B: 10.3

¹¹² K. A. K: 2599 / B: 10.5; K. A. K: 2599 / B: 21.

¹¹³ K. A. K: 2599 / B: 31.

şartlarının da uygunluğu nedeniyle herhangi bir sorun yaşamadan 27 Mart 1942 Cuma günü Pire Limanı açıklarına vardı. İkinci bir kaptanın yardımı ile limana girdi. Bütün rıhtımlar meşgul olduğundan Türk heyeti Dumlupınar'ı vinçlerden yoksun lüks yolcu rıhtımına yanaştırarak boşaltma aletlerinden yararlanmak istedi. Fakat vapur çok dolu ve sahil sığ olduğundan rıhtıma beş metre kala karaya oturdu. Vapur bu durumdan iki römorkör ve kendi çabası ile zararsız bir şekilde kurtuldu.¹¹⁵ Dumlupınar'ın ikinci seferinde götürülen malzemeler şu şekildeydi: 400 ton incir (30905 küçük torba), 50 ton yumurta (500 sandık), 350 ton fasulye (3383 çuval), 1004 ton fasulye, 261 ton zeytin (2526 küfe), 23 ton domuz eti (225 sandık), 6.5 ton muhtelif gıda maddelerini içeren 440 koli, 1.5 ton Atina-Pire Başkonsolos hanesi gıdaları, Kızılay bağışı 500 battaniye.¹¹⁶

Dumlupınar vapuru geriye dönüşü esnasında tamamen ışıklandırılmış olmasına rağmen akşam saatlerinde kim tarafından atıldığı belli olmayan top ateşine maruz kaldı¹¹⁷ ve tayfa büyük bir korku yaşadı. Daha sonra yapılan incelemede taarruz yapılan kara parçasının İtalyan işgalinde bulunan Andros Adası olduğu anlaşıldı. Dumlupınar Vapuru 8 Nisan 1942'de İstanbul'a vardı.¹¹⁸ Vapurun bu seferinde Hariciye Vekâleti'nden on beş günlük izin alan Türkiye'nin Atina-Pire Başkonsolosu İnyetullah Özkaya Türk delegelerine eşlik ederek yurda döndü.¹¹⁹

¹¹⁴ BCA. 030.10.169.176.13.

¹¹⁵ K. A. K: 2599 / B: 31.

¹¹⁶ K. A. K: 2599 / B: 31.5. Dumlupınar Vapuru ile götürülen 3600 kilo domuz etinin (K. A. K: 2599 / B: 31.4) halka dağıtılmadığı hakkında bir dedikodunun yayılması ve bu etlerin Alman işgal kuvvetleri tarafından ordu lehine el konulduğu hakkındaki rivayetleri Saim Umar, komite delegesinden sormuş, bu etin dağıtılması zorluğu karşısında zeytinyağı karşılığında soğutulmak için saklandığı cevabını almıştır (K. A. K: 2599 / B: 31.5). Dumlupınar Vapuru'nun boşaltılması için Pire Limanı içinde kömür tahliyesine mahsus rıhtımlarda ancak 29 Mart 1942 Pazar günü akşama doğru bir yer açılabilirdi. 30 Mart'tan itibaren vapurun yükü boşaltılmaya başlandı ve 4 Nisan 1942'da tamamlandı. Vapurun Pire Limanı'nda kalma süresi aynı gün bitiyordu. Fakat Pire Limanı'ndan geç vakit olmadan çıkıp Atina Körfezi'ndeki adalar arasından gün aydınlığında geçmek şart olduğundan kırk sekiz saatlik boşluktan istifade ederek bir gün sonra yani Pazar sabah harekete karar verildi. Ancak aynı gece İngiliz hava filosunun Pire ve Atina'ya taarruzu bütün hesapları alt üst etti. İlki 23:15'de başlayıp 2:45'de biten, ikincisi 4:45'de başlayıp sabaha kadar devam eden iki şiddetli hücumda vapur büyük tehlike atlattı. (K. A. K: 2599 / B: 31.1). Sabah bir Alman deniz zabiti bir gece evvel gelen İngiliz tayyarelerinin denize attıkları torpillerin temizleneceği zamana kadar Atina Körfezi'nden çıkmanın tehlikeli ve yasak olduğunu söyledi. Dumlupınar Vapuru bir gün sonra limandan çıkabildi (K. A. K: 2599 / B: 31.2).

¹¹⁷ K. A. K: 2599 / B: 31.2.

¹¹⁸ K. A. K: 2599 / B: 31.3; K. A. K: 2599 / B:32; K. A. K: 2599 / B: 31.5.

¹¹⁹ K. A. K: 2599 / B: 31.3.

Dumlupınar Vapuru'nun üçüncü ve Kızılay heyetinin dokuzuncu seferi için Yunanistan'a Yardım Misyonu Türk Delegeleri 24 Nisan 1942'de İstanbul Limanı'ndan hareket ettiler. Gemi ertesi sabah 25 Nisan 1942'de Çanakkale'ye ulaştı. Çanakkale deniz üssü flama işaretleri ile geminin hemen olduğu yerde demirlemesini bildirdi ve gemi emir gereği olduğu yerde demirledi. Boğaz dışında top ateşi olduğundan yeni emre kadar sabit kalması bildirildi. İkinci bir emirle vapurun yoluna devam etmesi bildirilince vapur iki saatlik bir gecikmeyle boğazdan çıkarak yoluna devam etti. Dumlupınar 26 Nisan 1942'de Pire Limanı'na vardı. Türk Yardım Misyonu Heyeti, Türkiye'nin Atina Başkonsolosu ile karaya çıktı.¹²⁰

Dumlupınar Vapuru'nun üçüncü seferinde götürülen yük: 1000 ton kuru incir, 26.970 ton kestane, 57.510 ton elma, 150 ton yumurta, 459.915 ton zeytin, 26.787 ton lakerda, 4 ton kefal balığı, 15.311 ton sardalya, 5.150 ton domuz eti, 395.853 ton fasulye, toplam 2111.496 tondur.¹²¹ Bunlardan başka 120 koli 13 çuval da Yunan mebus ve ayanı için, 150 koli Yunanlılar için, 310 koli 46 çuval da Türk vatandaşları için ve 6 koli Yunanlı orta ve büyükelçiler için gıda maddesi bulunmaktaydı.¹²²

1942 Nisan ayı başlarında Atina Belediye Başkanlığı'ndan, Ankara Belediye-si'ne mektup yazılarak 1500 çalışanı için bilhassa gıda yardımı talep edildi. Ankara Belediye Meclisi bu isteği kabul etti.¹²³ Yunan ayan ve mebusan meclisi üyelerinin bazıları da TBMM Başkanı Abdülhaluk Renda'ya müracaat ederek işe yardımını istediler.¹²⁴ Yapılan talep üzerine Büyük Millet Meclisi Üyeleri tarafından Yunan mebusan ve ayan azasına hediye olarak verilen 120 adet gıda kolisi ile Yunanlı altı orta elçi ve büyük elçiye¹²⁵ Dışişleri Bakanlığı tarafından hediye edilen koliler Dumlupınar Vapuru'nun üçüncü seferinde götürülerek Türkiye Başkonsolosluğu'na teslim edildi ve daha sonra bu koliler sahiplerine teslim edildi.¹²⁶ Bir diğer belgede ise bu yardım talebini görüşmek üzere 15 Nisan 1942'de toplanan Kızılay'a bağlı yetkili komisyon bir defaya mahsus olarak domuz eti, kuru meyveler ve tahta kutu içinde taze ve tuzlu balıktan ibaret olmak üzere Büyük

¹²⁰ K. A. K: 2599 / B: 38.

¹²¹ K. A. K: 2599 / B: 38.6.

¹²² K. A. K: 2599 / B: 38.6.

¹²³ *Vatan*, 7 Nisan 1942.

¹²⁴ *Vatan*, 24 Nisan 1942.

¹²⁵ K. A. K: 2599 / B: 38.4.

¹²⁶ K. A. K: 2599 / B: 38.5.

Millet Meclisi Riyaseti tarafından 150 kolinin, Anadolu Ajansı tarafından 40 kolinin gönderilmesine karar verildiği yazmaktadır.¹²⁷

Yunanistan'a Yardım Misyonu Türk Delegeleri 27 Nisan 1942'de yetkili makamları ziyaret ettiler. Heyet daha sonra Yunan Kızılhaç Başkanı Mösyö Atanassakis ile uzun süre görüştü. Görüşme sırasında Yunan Kızılhaç Reisi vapurun bu defaki yükünü oluşturan gıda maddeleri içerisinde çok miktarda (1000 ton) incirin bulunmasının işe işindeki vazifeyi güçleştirdiği hakkındaki mütalaasını Türk Yardım Heyetine bildirdi. Gerçekten gıda maddesi anlamında en önemli olan kuru fasulyenin yalnız 400 tondan ibaret olması aşevlerinin tamamen çalışmasına engel olmuştur. Geriye kalan diğer maddelerden zeytin, tuzlu balık, kestane, elma gibi yiyecekler karne usulü ile halka dağıtılmıştır.¹²⁸

1942 Nisan ayı içerisinde Filistin'den İsveç vapurlarıyla gönderilen buğday, Türkiye'den götürülen gıda maddeleri ve ilkbahar mevsimi dolayısıyla elde edilen taze sebze mahsulleri sayesinde Yunanistan'daki işe darlığı önemli ölçüde azalmaya başladı. Açlık ve hastalıktan ileri gelen ölüm oranı miktarı da bir derece düştü. Ölüm oranının düşmesinde güneşin ve güzel havanın da etkisi oldu. Bu esnada karne usulü ile dağıtılan ekmek miktarı da 80 dirheme çıkarıldı.¹²⁹

Türk Delegeleri ilk hizmete başladıkları tarihten itibaren Türkiye'nin Atina Başkonsolosluğu ile ilişkilerini samimi bir şekilde devam ettirdiler. Bu nedenle Başkonsolosluğun nazik davetlerine de iştirak edilmekteydi. Türk heyetinin bu sefer sırasında Atina'da olduğu zaman başkonsolos tarafından verilen çay ziyafetine başta Yunan Hükümet Reisi General Çolakoğlu, Reis Yardımcısı Kocamanides, Alman ve İtalyan işgal kuvvetlerine mensup sivil ve askeri bazı zatlar, Yunan Kızılhaç Cemiyeti erkânı, İtalyan Kızılhaç delegesi, Yunan bakanlardan ve mebuslarından bazıları, Beynelmilel Komitenin Yunanistan'daki ikinci delegesi, Cumhuriyet döneminde Ankara'da Yunanistan'ı orta elçi ve büyükelçi olarak temsil eden zatlar, yabancı sefirler, konsoloslar, matbuat mümessilleri ve Türk vatandaşı bazı seçkin zatlar davete iştirak etmişlerdi.¹³¹

Dumlupınar Vapuru'nun boşaltma işlemi, 3 Mayıs Pazar günü son buldu. 4 Mayıs Pazartesi sabahı geriye dönüş için usulen Alman işgal kuvvetlerine bildirildi ancak harekete izin verilmedi. Dumlupınar Vapuru 5 Mayıs 1942'de iznin

¹²⁷ K. A. K: 2599 / B: 36; K. A. K: 2599 / B: 36.1.

¹²⁸ K. A. K: 2599 / B: 38.

¹²⁹ K. A. K: 2599 / B: 38.6.

¹³⁰ K. A. K: 2599 / B: 38.3.

¹³¹ K. A. K: 2599 / B: 38.4.

çıkması ile limandan ayrıldı. 7 Mayıs 1942'de İstanbul'a vardı ve¹³² heyet gümrük ve polis muameleleri sonrası karaya çıktı.¹³³ Bu sefer sırasında Kızılay Cemiyeti adına ve hesabına Yunanistan tüccarlarından 3.000.000 toplu iğne satın alınarak Türkiye'ye getirildi.¹³⁴

Özellikle bu dönemde Yunanistan'a yardım götüren gemilerin güvenliklerine azami şekilde dikkat edilmeye başlandı. Önce Kızılay adına Yunanistan'a sefer yapacak Türk gemilerinin maruz kalacakları herhangi bir tehlikeden korunmaları için alınması gereken tedbirlerle ilgili İtalya Büyükelçiliği tarafından Dışişleri Bakanlığı'na 4 Mayıs 1942'de şifahi bir karar verildi.¹³⁵ Bu kararda İtalya Bahriye Nezareti'nin işarına atfen Kızılay namına Yunanistan'a sefer yapan Türk vapurlarının maruz kalabilecekleri herhangi bir hadisenin önüne geçilmesi amacıyla vapurların Çanakkale'den Pire'ye ve Pire'den Çanakkale'ye sefer halinde buldukları sıralarda her gün saat 8 - 12 ve 20'de buldukları mevkiyi radyotelegraf vasıtasıyla Atina radyo istasyonuna bildirmeleri ve bu hususta yürürlükte bulunan uluslararası kurallara uyularak aranılan istasyonun (Atina istasyonu için S.V.A harfleri) ve gemilerin isimlerinden oluşan (Dumlupınar vapuru için T.C.A.Z) harflerinin ifade edilerek kullanılması ve gemilerin hareketlerinin de 48 saat önceden bildirilmesi talep edildi.¹³⁶ 11 Mayıs'ta İtalya Sefirinden alınan telgrafta ise Dumlupınar Vapuru'nun hareketlerinin 48 saat evvel değil 72 saat evvel haber verilmesi lazım geldiği bildirilmekte ve eğer kötü hava nedeniyle vapurun hareketi ertesi iki günden birine ertelenirse Çanakkale Boğazı'ndan hareket saatinin her durumda sabah saat 11 olarak muhafaza edilmesi istenmekteydi.¹³⁷

Daha sonra Uluslararası Kızılhaç Komitesinin himayesi altında seyrüsefer eden gemiler üzerine konulacak işaretler ve yazılarla bunların geceleri ışıklandırılmaları ile ilgili Uluslararası Kızılhaç Komitesi tarafından 7 Temmuz 1942'de bir genelge yayımlandı ve bu genelge ilgili Türk birimlerine de gönderildi. Bu genelgede gemiler üzerinde bulunması gereken işaretler ve ışıklandırmanın ne şekilde olacağı ile ilgili detaylı bilgi verildi.¹³⁸

Güvenlikle ilgili bu bilgilendirmeler olurken Türk makamları tarafından Dumlupınar Vapuru'nun dördüncü seferini yapmak üzere Çanakkale'den hareket tarihinin 6-7 veya 8 Haziran, Pire'den dönüş tarihinin ise 14-15 veya 16 Haziran

¹³² K. A. K: 2599 / B: 38.5; BCA. 030.10.169.176.24.

¹³³ K. A. K: 2599 / B: 38.6.

¹³⁴ K. A. K: 2599 / B: 38.5.

¹³⁵ BCA. 030.10.169.176.37.

¹³⁶ K. A. K: 2599 / B: 37; BCA. 030.10.169.176.29.

¹³⁷ BCA. 030.010.169.176.29.

¹³⁸ K. A. K: 2599 / B: 44- 44.3.

1942 olarak tespit edildiği İngiltere, İtalya ve Almanya Sefaretlerine tebliğ edildi.¹³⁹ Dumlupınar Vapuru dördüncü seferi için¹⁴⁰ 6 Haziran 1942'de İstanbul Limanı'ndan hareket etti¹⁴¹ ve 7 Haziran 1942'de Çanakkale'den çıktı.¹⁴²

Dumlupınar Vapuru'nun bu seferdeki yükü: 20.000 çuval kuru üzüm (500 ton), 19.199 sandık incir (233 ton), 3.385 çuval (incir 350 ton), 1.626 çuval fındık (120 ton), 2.665 fiçı tuzlu balık (lakerda 187.500 ton), 46 fiçı tuzlu balık (kefal 9.500 ton), 100 sandık yumurta (10 ton), 995 sandık ceviz (48 ton), 2.740 küfe zeytin (264 ton), dökme halinde fasulye (449 ton), 129 kap gıda maddeleri (6.500 ton), 38 sandık sıtma ilacı, (893 kg), 23 sandık tuzlu yabancı domuz eti (2 ton), toplam 2180.393 tondur.¹⁴³

Ayrıca Turing Kurumu tarafından 12 koli, Yüksek Mühendis Mektebi tarafından 50 koli, Osmanlı Bankası tarafından 36 koli, Doktorlar Birliği tarafından 1800 kg. gıda maddesi, Anadolu Ajansı tarafından 40 koli, Basın Birliği tarafından her biri 12.5 kilogramlık 24 koli, Türk vatandaşları tarafından Yunanistan'daki akrabalarına hediye olarak 300 koli gönderilmiştir.¹⁴⁴

Yukarıdaki malzeme ile yola çıkan Dumlupınar Vapuru belirlenen güzergâh üzerinde herhangi bir sorunla karşılaşmadan 8 Haziran akşamı Pire'ye vardı.¹⁴⁵

İngiliz uçakları 11 Haziran 1942 gecesi Atina, Pire ve civarına bir buçuk saat kadar süren hava hücumunda bulundular. Doğrudan doğruya limana hücum eden uçaklardan atılan bombalardan Dumlupınar Vapuru bir zarar görmemişse de geminin bir gün önce bağlı olduğu rıhtıma bir bomba düşmüş ve ayrıca biraz ilerisinde bulunan İsveç Kızılhaç gemisi isabet alarak tayfasından biri ölmüştür.¹⁴⁶

Dumlupınar Vapuru Pire'ye vardığında Hayfa'dan un getiren İsveç Kızılhaç gemisi Hallarem'de limanda bulunduğundan boşaltma ve nakil araçları yetersiz olan Yunan Kızılhaç gemiyi dönüş tarihi olan 16 Haziran'a kadar boşaltmaya imkân olmadığını Türk Yardım Misyonu'na bildirdi. Bunun üzerine Türk Yardım Misyonu hareket gününün tespit edilmesi için gerekli teşebbüslerde bulundu ve

¹³⁹ BCA. 030.010.169.176.29.

¹⁴⁰ K. A. K: 2599 / B: 49.

¹⁴¹ K. A. K: 2599 / B: 49.1.

¹⁴² K. A. K: 2599 / B: 52.

¹⁴³ K. A. K: 2599 / B: 49.1.

¹⁴⁴ K. A. K: 2599 / B: 52; K. A. K: 2599 / B: 52.1.

¹⁴⁵ K. A. K: 2599 / B: 49.1.

¹⁴⁶ K. A. K: 2599 / B: 49.2.

dönüş tarihi olarak 21 Haziran 1942 tespit edildi. Bu tarihte Dumlupınar Vapuru Pire'den İstanbul'a hareket etti.¹⁴⁷

4 Haziran 1942'de Türkiye, İngiltere ve Mihver Devletleri arasında Yunanistan'a (Sakız, Sisam, Midilli ve Nikarya Adalarına) yardım gönderilmesi hususunda bir anlaşma imzalandı. Beynelmilel Kızılhaç delegesi Raymond Courvolser'in kontrol ve nezareti altında gönderilecek bu yardım malzemeleri 660 ton çeşitli gıda maddeleri ve 500 çuval İngiliz unundan oluşmaktaydı. Sakız'a götürülecek eşya üç Yunan vapuru, Sisam ve Nikarya'ya götürülecek eşya 200 tonluk bir yelkenli, Midilli'ye götürülecek eşya 200 tonluk diğer bir yelkenli tarafından nakledilecek ve nakliyat İzmir Limanı'ndan yapılacaktı.¹⁴⁸

Dumlupınar Vapuru beşinci seferi için 19 Temmuz 1942'de İstanbul Limanı'ndan hareket etti. 21 Temmuz 1942 Pire Limanı'na ulaştı. Vakit geç olduğu için vapur 22 Temmuz'da kontrole yanaştı. Vapur limana girdikten sonra büyük vinç altına yanaşarak süratle boşaltılmaya başlandı. 28 Temmuz'da boşaltma işi tamamlandıktan sonra 29 Temmuz'da dönüş için hareket etti.¹⁴⁹

Dumlupınar Vapuru limana yanaştığında daha önce dördüncü seferinde götürmüş olduğu yiyeceklerin dört gün önce tükenmesi nedeniyle halk limanda vapuru beklemekteydi. Bu nedenle vapurdan boşaltma işlemi başlar başlamaz halka yiyecek dağıtımına başlandı. Bu sırada Kanada'dan her ay 15.000 kilo un ve 10.000 kilo kuru sebze için anlaşma yapılmaktaydı. Hayfa'dan gelmekte olan İsveç vapuru dört haftadır gelmediği için kişi başı ekmek miktarı günde elli dirheme indirilmiş ancak 15 Ağustos tarihine kadar yetecek un kalmıştı.¹⁵⁰

¹⁴⁷ K. A. K: 2599 / B: 49.1. Dumlupınar Vapuru'nun dördüncü seferinde götürülen tuzlu balıkların mühim bir kısmı bozuk çıkmıştır. Yine malların eksikliği ile ilgili bir şikâyet ortaya çıktı. Bunun nedeni ise vapurdan indirilen kolilerin Alman kontrol heyeti tarafından alınarak muayene edilmek üzere bir depoya götürülmesiydi. Orada askerler tarafından muayene edilenlerin çoğu kez sahiplerine eksik olarak verildiği hakkında bazı şikâyetler olduğu Yunan Kızılhaçı tarafından Türk yardım heyetine bildirilince heyet Alman makamları ile temasa geçti. İlgili Alman makamları yardım kolilerinin İstanbul gümrüklerinde muayene edilip mühürlenerek içlerinde yiyecek maddesinden başka bir şey bulunmadığına dair ilgili gümrükler tarafından kendilerine bir tezkere getirilirse Pire'de ikinci bir kontrole gerek görmeyeceklerini bildirdiler. Türk Yardım Misyonu temsilcileri Yunan Kızılhaç genel merkezini ziyaret ettiklerinde Reis Mösyö Atanassakis yazılı olarak sunduğu dileklerini şifahi de tekrar ederek hastanelerde çok acele olarak ihtiyaç duydukları pamuk ve gazlı bez hakkında Türk Kızılayı'nın yardımını esirgememesini bilhassa rica etti (K. A. K: 2599 / B: 49.2).

¹⁴⁸ *Akşam*, 5 Haziran 1942.

¹⁴⁹ K. A. K: 2599 / B: 45.

¹⁵⁰ K. A. K: 2599 / B: 45.

Dumlupınar Vapuru'nun dördüncü seferi sırasında götürdüğü yardım kolilerinin sahiplerine ya tamamen ya da kısmen boş olarak verilmesi nedeniyle yardım dağıtımında bu sefer daha dikkatli davranıldı. Yardım kolilerinin tam olarak nerede açıldığı tespit edilemediğinden kolilerin Alman liman kontrolünde açılmadan geçirilmesinin yolu arandı. İstanbul Gümrük Müdürlüğü'nden muayene edildiklerine ve içlerinde yiyecekten başka bir şey bulunmadığına dair resmi evrak getirilerek Türkiye'nin Atina-Pire Başkonsolosluğuna tercüme ettirilip Almanlara verildikten sonra sorun halledilerek kolilerin tam olarak teslim edilmesi sağlandı.¹⁵¹ Dumlupınar Vapuru 31 Temmuz 1942'de İstanbul Limanı'na geriye döndü.¹⁵²

Dumlupınar Vapuru'nun altıncı seferiyle ilgili herhangi bir belgeye tesadüf edilmezken yedinci seferinde daha önceki ismi geçen çeşitli gıda ve giyecek maddelerinden toplam 2059.481 ton götürmüştür.¹⁵³ Sekizinci seferinde 2096.366 ton,¹⁵⁴ dokuzuncu seferinde 2115.476 ton,¹⁵⁵ onuncu seferinde 2181.172 ton,¹⁵⁶ on birinci seferinde 1717.912 ton,¹⁵⁷ on ikinci seferinde 1980.699 ton¹⁵⁸ gıda maddesi götürdü. 24 Ağustos 1942'de çıktığı son seferinden de 7 Eylül'de döndü.¹⁵⁹

1942 bahar döneminden itibaren İskenderiye ve Hayfa'dan sekiz bin ton buğday, "Ella-Türk" şirketi vasıtasıyla Yugoslavya'dan dört bin ve Bulgaristan'dan beş bin ton hububat ve ayrıca Almanya ve bilhassa İtalya'dan muhtelif gıda maddelerinin Yunanistan'a getirilmesi, iaşe durumunun düzelmesine önemli katkı sağladı.

Yunanistan'a gelen yardımların artması ile kişi başına dağıtılan ekmeğin miktarı artırıldı. Memurlara, her türlü meslek sahiplerine kooperatifler marifetiyle et, pirinç, fasulye ve sair yiyecek maddeleri dağıtılmaya başlandı. Ayrıca fakirler için kurulmuş olan "ahali mutfakları" günde üç yüz bin kap yemek dağıtarak faaliyetlerini sürdürdüler. Bu sırada Atina Belediyesi de anneleri işe giden altı bin çocuğa gündüzleri sıcak yemek vermekteydi. Diğer taraftan, gıda maddelerinin bir yerden diğer bir yere naklinin tamamen serbest bırakılması halkın geçimi üzerinde olumlu bir etki yaptı. Bu suretle bir yandan başta Türkiye'nin, diğer

¹⁵¹ K. A. K: 2599 / B: 45.

¹⁵² K. A. K: 2599 / B: 45.1.

¹⁵³ K. A. K: 2599 / B: 40.

¹⁵⁴ K. A. K: 2599 / B: 40.

¹⁵⁵ K. A. K: 2599 / B: 41.

¹⁵⁶ K. A. K: 2599 / B: 41.

¹⁵⁷ K. A. K: 2599 / B: 43.

¹⁵⁸ K. A. K: 2599 / B: 42.

¹⁵⁹ Gotthard Jaeschke, *Türkiye Kronolojisi (1938-1945)*, çev. Gülayşe Koçak, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1990 s. 78.

yandan İngiltere, Amerika, İtalya, Almanya ve nihayet İsviçre ve son günlerde İsveç'in yardımıyla Yunanistan'da açlık ortadan kalkmaya başladı. Çeşitli gıda maddeleri, et, yumurta, yemiş, tavuk, hindi ve buna benzer hayvanat, patates, sebze ve yakacağın herhangi bir yerden bir başka yere nakli ve satışı artık serbesti.¹⁶⁰

Halka haftada dört gün seksener dirhem (günde çocuklar ve ihtiyar kadınlar da dâhil olmak üzere kişi başına 256,70 gram) ve haftanın diğer üç gününde ellişer dirhem (kişi başına 160,50 gram) ekmek verilmeye başlandı. Bu duruma göre kişi başına haftada 1508,30 gram yahut bir buçuk kilodan fazla ekmek dağıtılmaktaydı.¹⁶¹ Buna rağmen sorunlar tamamen bitmedi, daha çok orta tabakanın çektiği sıkıntı devam etti.¹⁶²

Bir İsveç vapurunun getirdiği ilaç ve aşılarda hayli işe yarayıp, halkın sağlık durumunun düzelmesine katkıda bulundu. Yalnız Yunanistan'da huzursuzluğun, memnuniyetsizliğin devamını ve halkın mihvercilere karşı daima isyan halinde bulunmasını isteyen kuvvetler bu son vaziyetten endişeye düşerek bir tarafa, düzelmeye yüz tutar gibi olan durumu yeniden bulandırmak için pek ziyade çalışmakta oldukları gibi öte yandan da yalan haberlerle dünya efkârını aldatmaya çalıştılar.¹⁶³

Türkiye'den Yunanistan'a yardım gönderilirken oradaki muhtaç Ermenilere Türkiye'deki yakınlarının yiyecek gönderme talepleri göz ardı edilmedi. Bu hususta Ermeni Patriği'nin talebi üzerine domuz eti, kuru meyve, taze tuzlu kurutulmuş balık, tütün gibi eşyadan olmak üzere 100 koli gönderilmesine izin verildi.

İngiltere Sefareti'nin bir kilogram anason ve 36 kullanılmış tenis topunun Almanya'daki esirlere gönderilmesi isteği kabul edildiği gibi, Selanik telefoncularının genel merkezleri vasıtasıyla Ankara telefoncularından yardım talepleri üzerine Ankara telefoncuları 72 paket, Pire gümrük memurlarının talepleri üzerine iki defada sevk edilmek ve yine yukarıdaki maddelerden ibaret olmak üzere 300 paket gönderilmesine müsaade edildi.¹⁶⁴

Polonya Sefareti'nin gönderdiği 200 paralı kolinin artırılması talebi bir defaya mahsus olarak, Belçika Sefirinin Beyrut'tan kendisine gönderilmiş olan 18 kutuyu ailesine gönderme isteği, İstanbul Ticaret ve Sanayi Odası'nın Yunanis-

¹⁶⁰ K. A. K: 2599 / B: 52.3.

¹⁶¹ K. A. K: 2599 / B: 53.

¹⁶² K. A. K: 2599 / B: 51.1.

¹⁶³ K. A. K: 2599 / B: 52.2.

¹⁶⁴ K. A. K: 2599 / B: 5.

tan'daki Ticaret ve Sanayi Odası'na yardım etme isteği bir defaya mahsus olmak üzere kontenjane tabii olmayan maddelerden 200 koli gönderilmesine, Türk Hava Kurumu'nda çalışan Polonyalı mühendislerin ailelerine göndermek istedikleri paketlere, Singer dikiş makinelerinin oradaki memurlarına beşer kilogramlık paketlerde kontenjane tabii olmayan maddelerden 50 paket göndermesine izin verildi. Bunlar değişik zamanlarda gönderilen yardımlardan sadece bir kısmı idi.

Bir süre sonra da memleketin iaşesindeki darlık ve esasen Yunanistan'a mümkün olan yardımın yapılmakta olması ve hususi taleplerin sürekli olarak artması sebebiyle bundan böyle bu gibi taleplerin kabul edilmemesine karar verildi.¹⁶⁵

Sonuç

Türk - Yunan ilişkileri tarihsel olarak incelendiği zaman genel anlamda iki taraf arasında her zaman sorunların var olduğu, çeşitli anlaşmazlıkların yaşandığı bir durum karşımıza çıkmaktadır. Atatürk döneminde ilişkiler savaş boyutunda başlamış ancak değişen dünya konjonktürü daha sonra iki devleti ortak bir paydada buluşturmış müttefikliğe varan paktalar imza etmeye mecbur etmiştir.

İkinci Dünya Savaşı öncesinde hem Türkiye hem de Yunanistan dış tehdit algısı (özellikle İtalya ve SSCB) nedeniyle kendilerini korumak için ikili ve çok taraflı bir takım askeri antlaşmalar yapmışlardır. Savaş sırasında Türkiye savaşı dışı kalma politikasında başarılı olurken Yunanistan savaş bölgesi içerisinde kalmış ve Mihver Devletleri tarafından işgal edilmiştir. Yunanistan Türkiye ile imzalamış olduğu paktlar gereği Türkiye'nin de savaşa girmesi gerektiğini iddia etmiş ancak Türk tarafı imzalanan paktların sadece sınır dokunulmazlığını içerdiği gerekçesiyle savaşa katılmayı reddetmiştir. İki devlet arasında imzalanan paktlara dayalı savaşa girip girmeme konusunda hukuki tartışmalar yaşansa bile Türkiye'nin Yunanistan tamamıyla dışlamadığı ve elinden geldiği ölçüde yardım ettiği gözükmektedir. Özellikle savaş döneminde İstanbul'da bulunan Rumların savaş gönüllüsü olarak Yunanistan'a gitmelerine problem çıkarmayan Türkiye, işgalle birlikte büyük bir ekonomik çöküntü içerisinde giren Yunanistan'a gıda yardımı yapmıştır. II. Dünya Savaşı sırasında Türkiye ekonomisi çok parlak bir yapı göstermemesine rağmen Yunanistan'a nohut, fasulye, patates, balık, un, peynir, yumurta, et konservesi, şeker, çay, bisküvi gibi temel besin kaynaklarının yanı sıra çeşitli sağlık malzemelerini insani yardım olarak herhangi bir karşılık beklemezsiniz göndermiştir. Bu yardımlar gönderilirken ekonomik imkânlar zorlandığı gibi güvenlik açısından da birçok sıkıntı yaşanmaktaydı. Nitekim yardım götür

¹⁶⁵ K. A. K: 2599 / B: 5.1.

Kurtuluş ve Dumlupınar Vapurları birkaç defa saldırı tehlikesi atlattılar ve Kurtuluş Vapuru nedeni bilinmeyen bir şekilde batmıştır. Kurutuluş Vapuru başına gelen kötü olay Türkiye'yi yardım konusundan vazgeçirmemiş, Dumlupınar Vapuru kiralanarak yardımlar sürdürülmüştür.

Yunanistan'a yapılan yardımlar konusunda Türkiye Başbakanlığının, Dışişleri Bakanlığı'nın, Türkiye Yunanistan Konsoloslukunun ve Kızılay'ın uyum ve iş birliği içerisinde çalıştıkları görülmektedir. Yunanistan'a yardım organizasyonu sadece devletin yetkili organları tarafından değil aynı zamanda sivil toplum kuruluşları ve meslek odaları tarafından da desteklenmiştir. Ayrıca Türkiye'de yaşayan yabancıların Yunanistan'daki ırkdaşlarına yardım etmesine müdahale edilmemiş ve onların yardımları da Türkiye tarafından Yunanistan'a ulaştırılmıştır. Bu konuda Ermeni patriğinin Yunanistan'daki Ermenilere gönderilmek üzere domuz eti, kuru meyve, taze tuzlu kurutulmuş balık, tütün içeriğine sahip yardımlarının Türkiye tarafından Yunanistan'a ulaştırıldığını görmekteyiz. Bu anlamda Türkiye'nin herhangi bir ayırım gözetmemesi dikkat çekici bir unsurdur.

Kurtuluş Vapuru'nun hikayesi ve dönemin genel tarihsel çerçevesi, 2006 yılında vizyona giren "Barışı Taşıyan Vapur Kurtuluş" isimli belgesel ile görsel hale getirilmiştir. Tarihçi Georges Margaritis'in söyledikleri Kurtuluş efsanesini aydınlatıyordu: "*Kurtuluş, Şubat 1942'ye kadar Yunanistan'ın en zor dönemlerinde yaptığı seferlerle Yunan halkı için umudun sembolü oldu. O battıktan sonra da Türkiye'den gemiler geldi ancak bütün o gemilerin adı Kurutuluş olarak kaldı.*"¹⁶⁶ Bütün gemiler Kurtuluş olarak adlandırılrsa da Kurtuluş Vapuru'nun yaptıkları günümüzde pek bilinmemektedir.

*"Tarihte belki de hiçbir vapur, onun kadar umutla beklenmemiş, onun kadar sevinçle karşılanmamıştı. Ve yine hiçbir vapur, derinliklerde onun kadar kolay unutulmamıştı.."*¹⁶⁷

KAYNAKÇA

A) Arşivler

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi
Kızılay Arşivi

B) Tutanaklar

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 6, İçtima: 1, 3. İnikat, Cilt: 6, (8.11.1939)

C) Süreli Yayınlar

Akşam Gazetesi
Cumhuriyet Gazetesi

¹⁶⁶ <http://www.sskurtulus.com/oykusu-tr2.htm> (08.07.2011).

¹⁶⁷ <http://www.sskurtulus.com/index-tr.htm> (08.07.2011).

Tan Gazetesi
Ulus Gazetesi
Vakit Gazetesi
Vatan Gazetesi

D) Kitaplar

ARMAOĞLU, Fahir, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1980)*, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara 1993.

ÇUKALAS, Konstantin, *Yunanistan Dosyası*, Türkçesi: Şeyla, Ant Yayınları, İstanbul, 1970.

DERİNGİL, Selim, *Denge Oyunu İkinci Dünya Savaşı'nda Türkiye'nin Dış Politikası*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2009.

EBERLE, Henrik – Uhl, Matthias, *Hitler Kitabı*, çev. Mustafa Tüzel, NTV Yayınları, İstanbul, 2009.

ERKİN, Feridun Cemal, *Dışişlerinde 34 Yıl*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1980.

HİONİDOU, Violetta, *Famine and Death in Occupied Greece 1941-1944*, Cambridge University Press, Newyork 2006.

JAESCHKE, Gotthard, *Türkiye Kronolojisi (1938-1945)*, Çev. Gülayşe Koçak, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1990.

KESER, Ulvi, *Yunanistan'ın Büyük Açlık Dönemi ve Türkiye*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2008.

KOÇAK, Cemil, *Türkiye'de Milli Şef Dönemi (1938-1945)*, Cilt 1, İletişim Yayınları, İstanbul 2007.

MACAİR, Elçin, *İşte Geliyor Kurtuluş Türkiye'nin II. Dünya Savaşı'nda Yunanistan'a Yaptığı Yardımları (1940-1942)*, İzmir Ticaret Odası Kültür Sanat ve Tarih Yayınları, İzmir 2009.

MAZOWER, Mark, *Inside Hitler's Greece the Experience of Occupation 1941-1944*, Yale University Press, New Haven, 1995.

PAPASTRATİS, Procopis, *British Policy Towards Greece During the Second World War 1941-1944*, Cambridge University Press, 2008.

SAR, Cem - Gönübol, Mehmet - Esmer, Ahmet Şükrü, *Olaylarla Türk Dış Politikası (1919-1990)*, Siyasal Kitabevi, Ankara, 1993.

SOYSAL, İsmail *Türkiye'nin Siyasal Andlaşmaları I. Cilt (1920-1945)*, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2000.

UÇAROL, Rifat, *Siyasi Tarih*, Harp Akademileri Basımevi, İstanbul, 1985

E) Makaleler

KESER, Ulvi, "İkinci Dünya Savaşı Sürecinde Yunanistan, Türkiye'de Mülteciler, Askeri İhlaller ve Esirler Sorunu", Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt: 3 / Sayı: 11, s.381-400.

SARISIR, Serdar, "II. Dünya Savaşı Yıllarında Anadolu Sahillerine Sığınan Yunanlı Sivil Mülteciler", Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türkiyat Araştırmaları Dergisi, S. 27, Nisan 2010, s.505-527.

F) İnternet Adresleri

<http://www.sskurtulus.com/oykusu-tr2.htm>(08.07.2011).

<http://www.sskurtulus.com/index-tr.htm>(08.07.2011).